

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ШУСТ АЛЬОНА ВАСИЛІВНА

Допускається до захисту:
в. о. завідувача кафедри
загального та
прикладного мовознавства і
слов'янської філології,
д-р філол. наук, професор
_____ Г. В. Ситар
« _____ » _____ 20__ р.

**КОРПУС ТЕКСТІВ СЕРГІЯ ЖАДАНА:
ОСНОВНІ ЛІНГВІСТИЧНІ ТА ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ**

Спеціальність 035 Філологія

Магістерська робота

Освітньо-професійна програма «Прикладна лінгвістика»

Науковий керівник:

І.Г. Данилюк, доцент

кафедри загального та прикладного
мовознавства і слов'янської філології,

к.філол.н., доцент

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

(підпис)

Вінниця 2020

АНОТАЦІЯ

Шуст А. В. Корпус текстів Сергія Жадана: основні лінгвістичні та екстралінгвістичні параметри. Спеціальність 035 «Філологія», спеціалізація 035.10 «Прикладна лінгвістика». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2020.

У магістерській роботі досліджено поняття корпусу текстів та їх типологію. Розглянуто творчість українського письменника сучасності Сергія Жадана. Показано та досліджено характерні особливості творів та стилю письменника. Створено корпус текстів Сергія Жадана, визначено основні лінгвістичні та екстралінгвістичні параметри.

Ключові слова: корпусна лінгвістика, корпус текстів, лінгвістичні параметри, екстралінгвістичні параметри, Сергій Жадан.

82 с., 1 табл., 2 рис., 63 джерела.

A. Shust Corpus of Texts by Serhii Zhadan: Main Linguistic and Extralinguistic Parameters. Specialty 035 “Philology”, specialization 035.10 “Applied linguistics”. Vasyl’ Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2020.

In the master's thesis the concept of corpus of texts and their typology is investigated. The work of Ukrainian contemporary writer Serhiy Zhadan is considered. The characteristic features of the writer's works and style are shown and researched. A corpus of texts by Serhiy Zhadan has been created, the main linguistic and extralinguistic parameters have been determined.

Keywords: corpora linguistics, corpus of texts, linguistic parameters, extralinguistic parameters, Serhii Zhadan.

P. 82 Tabl. 1. Fig. 2. Bibliography: 63 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОРПУСУ ТЕКСТІВ	7
1.1 Корпус текстів: основні поняття та типологія	7
1.2 Корпус текстів, як основа літературознавчих та мовознавчих досліджень	12
Висновки до розділу 1	16
РОЗДІЛ 2 СЕРГІЙ ЖАДАН - ПРЕДСТАВНИК СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	18
2.1 Життєвий та творчий шлях Сергія Жадана	18
2.2 Стилїстичні та лексичні особливості літературного стилю Сергія Жадана	24
Висновки до розділу 2	32
РОЗДІЛ 3 КОРПУС ТЕКСТІВ СЕРГІЯ ЖАДАНА	35
3.1 Підготовка матеріалів та паспортизація корпусу	35
3.1.1 Екстралінгвістична розмітка	40
3.1.2 Лінгвістична розмітка	46
3.3 Аналіз даних корпусу	56
Висновки до розділу 3	69
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	76

ВСТУП

В сучасному світі, який характеризується високою швидкістю руху інформаційних потоків, актуальності набуває проблема автоматичної обробки природомовної інформації. З моменту залучення інформаційно-цифрових технологій до лінгвістичного процесу, бере початок новий напрям лінгвістичної науки – корпусна лінгвістика [Жуковська, с.5].

Лінгвістичні корпуси останніми десятиліттями набувають значного поширення у мовознавстві, що пов'язано із великим потоком природомовних текстів, та необхідністю їх структурування та створення їх електронної бази.

За рахунок впровадження лінгвістичних корпусів до провідного технологічного інструментарію сучасного мовознавства стало можливим розширення меж лексикографічного опису мови. Сам по собі лінгвістичний корпус, навіть, у його найпростішому варіанті за своєю формою є певним специфічним словником, де одночасно його «лівою частиною» та реєстровою стороною є певна лексема, а її «права сторона» є безпосереднім трактуванням або інтерпретацією комплексу «мікроконтекстів», до яких ходить реєстрова лексема (у всіх її граматичних значеннях) [Широков, с.7]

Основу сучасних мовознавчих досліджень становить саме корпусний метод, який є актуальним для всіх європейських мов. Корпуси можуть бути різного типу, обсягу, структури, наповнення та призначення [Демська-Кульчицька].

Враховуючи, що вперше корпус текстів був створений у США, закономірним є і те, що американських дослідників в галузі корпусної лінгвістики найбільше. Найвідомішими є McEnery T., Wilson A., Hardie A., Teubert W. та інші. Корпусна лінгвістика набула поширення по всій земній кулі, тому її вивченню присвячено чимало праць різних вчених з різних країн світу, зокрема, німця Mosaica A., швейцарця Lagera T., нідерландців V. Vandera, S. Zyngiera, G. Barnbrooka та інших.

Серед українських лінгвістів, вивченню корпусної лінгвістики присвячено чимало праць, серед яких О. Демська-Кульчицька, яка досліджувала особливості створення корпусу національної мови, Жуковська В. В., яка розробила вступ до корпусної лінгвістики, Широков В. А., Бугаков О. В., Грязнухіна Т. О. які продовжили вивчення питання корпусу текстів та ін.

Зважаючи на те, що корпуси текстів створюються з певною метою, популярності набув напрям, присвячений створенню корпусів текстів на основі вивчення текстів окремих письменників. Так Кульчицький І., Ліхнякевич І., Лотоцька Н. розробили структурну корпусну модель творів Романа Іванчука, Дарчук Н. розробила корпус на основі творів Т. Г. Шевченка, а Бук С. присвятила свою роботу створенню корпусів на основі текстів І. Я. Франка.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що на основі створення корпусу текстів С. Жадана, ми плануємо визначити його основні лінгвістичні та екстралінгвістичні параметри.

Мета дослідження полягає в тому, щоб визначити основні лінгвістичні та екстралінгвістичні параметри при формуванні корпусу текстів на основі творчості С. Жадана.

Ключовими завданнями є:

- дати визначення поняття корпус та з'ясувати основні принципи, які використовуються при його створенні;
- ознайомитись із життєвим та творчим шляхом С. Жадана;
- визначити стилістичні та лексичні особливості літературного стилю С. Жадана;
- побудувати корпус текстів на основі творів С. Жадана із застосуванням лінгвістичної та екстралінгвістичної розмітки, як основного критерію при створенні корпусу.

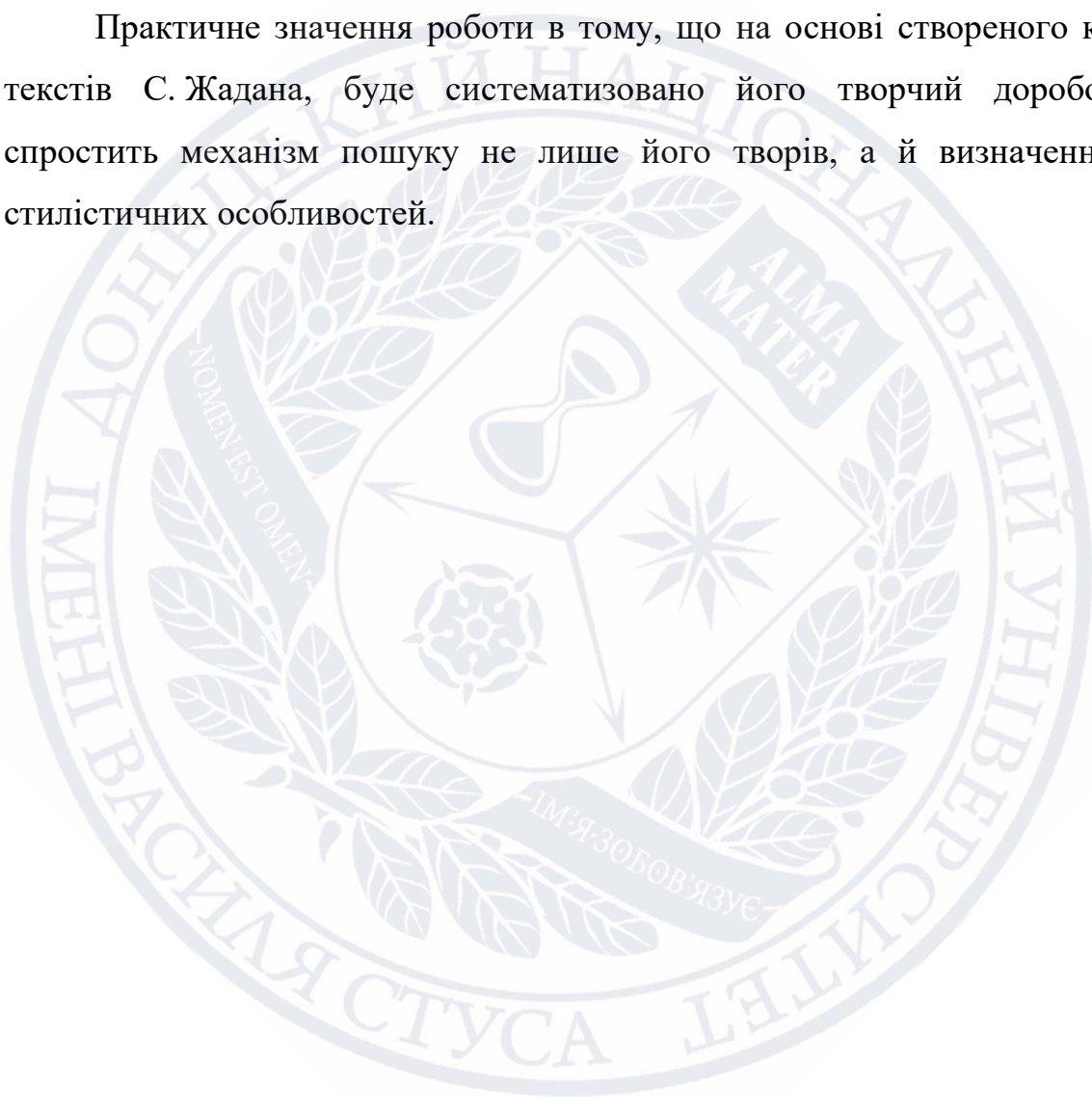
Об'єктом дослідження є процес створення корпусу текстів С. Жадана із застосуванням лінгвістичної та екстралінгвістичної розмітки.

Предмет дослідження: твори С. Жадана.

Методи дослідження: аналіз літератури з проблеми дослідження, аналіз літературної творчості С. Жадана, методи корпусної лінгвістики.

Теоретичне значення дослідження в тому, що застосовуючи екстралінгвістичну та лінгвістичну розмітку текстів С. Жадана, буде побудовано корпус текстів.

Практичне значення роботи в тому, що на основі створеного корпусу текстів С. Жадана, буде систематизовано його творчий доробок, що спростить механізм пошуку не лише його творів, а й визначення його стилістичних особливостей.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОРПУСУ ТЕКСТІВ

1.1 Корпус текстів: основні поняття та типологія

Найперше про що думають батьки після народження дитини, це про її ім'я. Аналогічна ситуація спостерігається і тоді, коли у світі з'являється якась нова річ. Як результат, люди починають міркувати над тим, як її назвати, а перед наукою постає завдання дати визначення даної речі. Коли у 1962 році в Університеті Брауна (США) вчені розпочали роботу над укладанням першого в історії комп'ютерного, чи електронного, корпусу текстів сучасного американського варіанту англійської мови Brown Corpus, чи корпус B1, перед ними постало одразу два завдання:

1. дати назву;
2. дати визначення того проекту, на яким вони наразі працюють.

Дії мовознавців, під час роботи над корпусом, були абсолютно логічними, тому вони звернулись до словника. Розуміючи, що комплекс текстів є віддзеркаленням мови, умовно кажучи її корпусом, як, наприклад, корпус тіла людини, розпочалась робота над тлумаченням лексем корпус у словнику англійської мови і, як результат, відшукали одне із значень, яке мало маркування лінгвістичного терміну. У своїх працях Френсис У., один із творців корпусу B, зазначає, що «Четвертому значенню слова corpus "корпус" у словнику англійської мови «Random House Dictionary of the English Language» відповідає таке: літ. комплекс висловлювань або речень, який можна вважати представницьким для певної мови чи діалекту й використовувати для граматичного аналізу цієї мови або цього діалекту.»

Загалом це означення співпало із визначенням 36, поданим у словнику «(Webster's Third New) International Dictionary of the English Languages». Але не дивлячись на такий підхід до визначення, воно є досить вузьким та не достатнім для опису поняття корпус.

На онові праць Френсиса У. та Кучери Г. зібрання текстів, які набували електронної форми, мали певну структурованість та організованість, віддзеркалювали англійську мову набули назву корпус.

Серед значного різноманіття визначень поняття корпус, заслуговує уваги означення, запропоноване Дж. Синклером. Висловивши думку про те, що корпус є «певною моделлю подання реалізації мовної системи», він визначає ряд лінгвістичних критеріїв, які є ключовими при створенні текстового корпусу. Класифікуючи визначені ним вимоги, він підрозділяє їх на позамовні (соціальний фактор мовної комунікації, характер комунікативних виявів, учасники комунікації тощо) і внутрішньомовні (особливості функціонування самої мови). Беручи до уваги той факт, що Дж.Синклер акцентує увагу на тому, що довільне зібрання текстів або текстових архівів не є корпусом, адже такі комп'ютерні текстові ресурси «не потребують відбору чи впорядкування за лінгвістичними критеріями, що, власне, кардинально відрізняє їх від корпусів» [Sinclair J, с.18]

Якщо ж звернутись до українських словників, то в одинадцятитомному академічному «Словнику української мови», серед запропонованих восьми означень поняття «корпус», зустрічаємо і наступне: «повна збірка яких-небудь текстів» [Словник,с.300]. Зважаючи на те, що частина словника на літеру «к» датована 1973 роком, коли мова про створення електронного текстового корпусу і не велась, то можемо вважати, що дане слово було готове, аби назвати майбутнє комп'ютерне зібрання текстів не тільки в англійській мові, а й в українській.

Демська О. пропонує розширити поняття корпус та характеризувати його як «сукупність текстів, які можна вважати представницькими для певної мови, діалекту або іншої підмножини мов, призначена для лінгвістичного аналізу» [Демська, с.35].

В своїх роботах М. Мартинюк характеризує корпус текстів не просто як колекцію відібраних за певною методикою і представлених в електронному варіанті текстів певних сфер вживання мови, але це така колекція, яка

категоризована як з боку інтегральних характеристик кожного тексту (наприклад, жанрових), так і з боку специфічних характеристик різних одиниць його організації (лексеми, словоформи, морфеми тощо) [Мартинюк].

Зважаючи на те, що термін корпус залишився практично незмінним і ввійшов практично у всі мови та національно-лінгвістичні терміносистеми, в яких відбувається розвиток корпусних студій, то його визначення, прийняте у 1962–1964 рр.(в період укладання корпусу В), зазнало деяких змін та уточнень. Головною причиною таких змін стало те, що сам корпус зазнав суттєвих змін, перетворившись із «немовляти» в «дорослого», а разом із ростом, розвивалась і корпусна частина лінгвістики. На сучасному етапі, для того, щоб комплекс текстів набув статусу корпусу, він повинен набути характерних ознак:

- мати електронну форму, бути організованим відповідно до стандартів, відповідати стандартам, визначеним на міжнародному рівні (відповідно до кодування корпусу 3);
- бути репрезентативним і збалансованим;
- бути вичерпним, містити збалансовану кількість текстів або їх уривків.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики, саме дані характерні ознаки дозволяють характеризувати корпус як корпус.

Однозначно, перераховані ознаки є далеко не всіма показниками, за якими визначають корпус, досить часто за основу беруть критерії, які були визначені пізніше. Наприклад, п'ять доконечних ознак – відібраність, репрезентативність, скінченність щодо обсягу, машиночитаність і стандартність, це показники корпусу, які для його визначення використали англійські та російські лінгвісти, такі як Т. Mc Enery, А.Вилсона і В.Рикова. Вони пропонують наступне визначення корпусу: «зібрання відібраних репрезентативних текстових даних довільної природної мови, що має скінченний обсяг, машиночитану форму та стандартну організацію» [Mc Enery, Риков].

У більшості випадків головними ознаками текстового корпусу є машиночитанність або наявність електронної форми, наявність спеціальної системи кодування текстових даних, репрезентативність, або здатність корпусу правильно відображати мову або окрему її частину. Враховуючи перелічені показники, існує кілька визначень корпусу, в основу яких закладено ознаки машиночитанності та репрезентативності, наприклад, означення яке запропонував С. Ball «корпус – це зібрання машиночитаних текстів, відібраних таким чином, щоб максимально репрезентувати мову та її різноманіття». Ва́нко М. у своїх працях говорить про корпуси як про «велику кількість текстів природної мови, які мають комп'ютерну форму і є об'єктом певного лінгвістичного дослідження, в якому під поняттям «природний» розуміють усе, що було фактично висловлено в усній або писемній мові».

Після того, як визначення поняття корпус було доповнене такими якостями як машиночитанність та репрезентативність, в своїх дослідженнях Н. Деш і Б. Чаудхурі сходяться в тому, що корпус – це «зібрання лінгвістичних даних, скомпонованих або з писемних текстів, або із транскрибованих усних текстів, основною метою якого є перевірка гіпотез про мову».

У дослідженнях С. Ханстон зазначається, що корпус текстів можна класифікувати як за формою, так і за призначенням. Дослідниця акцентує увагу на тому, що лінгвісти завжди використовують слово корпус, для того, щоб описати комплекс природних прикладів мови, які можуть складатись із кількох окремих речень або набору письмових текстів, можливо, магнітофонних записів, зібраних в результаті проведеного лінгвістичного дослідження. Говорячи про конкретну мету лінгвістичних досліджень, С. Ханстон зазначає, що його конкретною метою є вибір окремих текстів, які мають справжню цінність, їх опрацювання та збереження [Hunston S.].

Беручи за основу кілька критеріїв корпусу текстів О. Демська пропонує наступну їх класифікацію:

А) за метою створення та призначенням:

- дослідницький – використовується в лінгвістиці для формулювання нових теорій, концепцій, теоретичних положень;
- ілюстративний - використовується для доведення вже висловлених тверджень або гіпотез про мову;
- моніторинговий – дозволяє перманентно відстежувати зміни в мові;
- референційний – дозволяє збирати найрізноманітнішу інформацію про мову на певному синхронному зрізі;
- синхронний – репрезентує мову певного сторичного періоду;
- діяхронний – репрезентує мову в певний проміжок часу;
- динамічний – сконцентрований на динаміці мови, змінах, які в ній відбуваються з урахуванням діяхронії;
- статичний – засвідчує стан мови на певному синхронному зрізі;
- загальнономовний - відображає загальнонародну мову, направлений на розв'язування дослідницьких та наукових завдань, визначення єдності мови на всіх її рівнях;
- спеціальний - відображає певний фрагмент мови, який направлений на розв'язування окремих, галузевих науково-дослідницьких завдань;

Б) за типом текстового матеріалу

- повнотекстовий – при створенні корпусів, тексти використовуються в повному обсязі;
- фрагментарний – при створенні корпусу використовуються лише окремі уривки;
- усний - при створенні корпусу, його основу складають виключно усні тексти та перекази;
- писемний – конституційний матеріал корпусу лише писемні або друковані тексти;
- одномовний – при створенні корпусу використані лише тексти однією мовою;
- кілька мовні – в склад корпусу увійшли тексти кількома мовами;

- порівняльний – проводиться порівняння корпусів кількох варіантів однієї мови;
- паралельний – створення корпусу на основі паралельного трактування мови в іншомовних перекладах;

В) за типом програмного оброблення:

- анотований - наявна формалізована інформація щодо одиниць зберігання корпусу
- неанотований - відсутня формалізована інформація щодо одиниць зберігання корпусу [Демська].

1.2 Корпус текстів, як основа літературознавчих та мовознавчих досліджень

Період розвитку лінгвістики останніх двох десятиліть Апресян Ю.Д. характеризує метафорою «золотий вік лексикографії», що зумовлено постійним зростанням кількості словників, вдосконаленням методик лексикографування, принципів системного опису лексики та перенаправлення великого обсягу теоретичної лінгвістики на опис окремих лексем. За рахунок того, що змінюється розуміння філологами однієї лексеми, доповнюється її означення додатковими визначеннями, виникає поняття «лінгвістичного портретування», тобто, інтегрального опису мови, що аж ніяк неможливо без досягнень комп'ютерної лінгвістики в цілому і корпусної зокрема [Дарчук].

Дійсно, фонетичні, просодичні, морфологічні, синтаксичні, семантичні, прагматичні, стилістичні, комунікативні, сполучувані властивості лексем походять безпосередньо з текстів, саме тому вони є невичерпним джерелом означень, які використовуються при створенні словників та граматик.

Достеменно відомо, що останні десятиліття фахівці різних галузей, зокрема галузей що використовують комп'ютер як основний інструмент, та проводять комп'ютерну діагностику окремих текстів, гостроти набуває проблема точних функціональних означень мовних одиниць, які

зустрічаються у текстах різних типів. При проведенні теоретичних і прикладних (машинний перекладів, аналізу і синтезу мовлення, анотування і реферування тексту тощо) та під час дидактичних досліджень, спеціалісти в галузі когнітивної лінгвістики, стилістики, семасіології, функціональної граматики, словотвору не мають узагальнених даних про закономірності функціонування мовних одиниць у мовленні. В зв'язку з цим, гостроти набуває проблема розбудови корпусної лінгвістики, на основі якої, можливим є не лише систематизація базового матеріалу, а і його доступність для подальшого опрацювання при формуванні та вдосконаленні філологічних студій[Лук'янець].

На сучасному етапі можна визначити кілька шляхів розвитку корпусної лінгвістики, але не залежно від обраного напрямку, всі вони матимуть спільні ознаки, серед яких накопичення текстів різних стилів, в різних часових зрізах, із зазначенням зовнішніх джерел (прізвища автора і року видання), внутрішніх, які відображають структуру тексту, його маркування (номер розділу, абзацу, речення, слова, початок і кінець тексту, абзацу, речення тощо).

Першим шляхом є використання програмного забезпечення для пошуку певної словоформи в конкретному джерелі або у всьому корпусі текстів та формуванні дослідницької ілюстративної текстової бази. Така система не передбачає використання конкретних лінгвістичних алгоритмів або словників, допоміжного матеріалу під час формування запитів, а сам корпус, при цьому, лінгвістичній розмітці не піддається.

Другий шлях передбачає розробку програмного забезпечення, на основі якого буде проведено самостійне маркування корпусу текстів окремим дослідником. Використовуючи в роботі спеціально розроблену програму та її інтерфейс, користувач – дослідник зможе «портретувати» слово: визначаючи його морфологічну, синтаксичну, лексичну характеристику відповідно до уживаного контексту. Даний підхід дозволяє, з одного боку, одержувати

однозначну і точну в лінгвістичному сенсі інформацію, а з іншого боку – створювати лексикографічні картки на основі проведеної розмітки.

Третій шлях може базуватись на наявному комп'ютерному інструментарії, окремому пакеті програм, який використовується для обробки текстового матеріалу. В такому випадку, корпус текстів піддається лінгвістичній розмітці в автоматичному режимі з подальшою автоматизованою обробкою для зняття омонімії. У такому випадку користувач отримує інформацію, яка визначається програмним забезпеченням та базами даних (словниками з морфологічною, синтаксичною, лексичною, енциклопедичною інформацією), на основі текстів створює власні алфавітні словники та словники за частотою використання, проводить автоматичну транслітерацію фонематичний або фонетичний запис, сегментує текст на морфи, морфологічно індексує текст/слово, будує синтаксичні дерева залежностей речення тощо.

Кожен із визначених нами шляхів, має свої переваги та недоліки. Так до переваг першого шляху можна віднести швидкість створення текстових корпусів, другого – точність характеристики одиниць аналізу та при узгодженій роботі спільними зусиллями фахівців – створення сучасної автоматизованої лексикографічної картотеки; третього – ефективність і швидкість в одержанні різноманітної інформації. Серед недоліків – ресурсна обмеженість першого, повільність роботи другого та недостатня точність третього, тому що 100% бездоганної обробки тексту автоматично досягти практично неможливо [Дарчук].

Зважаючи на те, що основу корпусної лінгвістики становлять теоретичні засади та практичні прийоми побудови машинного опрацювання текстів, аналізу його мовних даних, оформлення його корпусів, то на їх основі відбувається створення інформаційно – довідкової системи, яка є основною при вивченні та дослідженні окремих лексичних одиниць на різному рівні (фонетичному, морфологічному, лексико-семантичному, синтаксичному). Корпуси можуть використовуватись і при вивченні

природної людської мови у формі усного та писемного мовлення для визначення специфіки функціонування мови в різних стилях (художньому, офіційно-діловому, публіцистичному, науковому, розмовному)[Лук'янець].

Розглядаючи корпуси текстів не як користувачі, а як розробники, ми розуміємо, що основу їх побудови становить певна стратегія, ряд особливостей взятих за основу, що мають певну структуру, наповнюваність та репрезентативність, але пам'ятаємо про те, що якісно сформований текстовий масив - це запорука якісних мовознавчих досліджень, текстова база – джерело створення словників і полігон лінгвістичних досліджень функціонування мовних одиниць усіх рівнів. Тому підбір текстового матеріалу, організація його за стилями, зонами, хронологією є обов'язковою умовою організації корпусної системи.

Говорячи про корпуси текстів, потрібно розуміти, що практично всі вони за своєю природою є дослідницькими, адже призначені для вивчення різноманітних аспектів функціонування мовної системи і направлені на розв'язування широкого спектру мовних та лінгвістичних задач; статичними, адже вони відображають певний часовий масив мовної системи.

Наприклад, авторські корпуси поетичної мови - це колекційне зібрання текстових матеріалів конкретних письменників, публіцистичні тексти репрезентують мову газет у конкретний проміжок часу, наприклад, за 2016 рік. Але разом з тим, ці самі тексти можна проаналізувати із точки зору мовної динаміки, тому їх доцільно вважати і динамічними, інтерактивними, коли відбувається визначення генерального корпусу, і т. п.

Використовуючи сукупність перерахованих ознак та характеристик, можемо говорити про формування параметризованої бази даних, під якою укладачі розуміють багатоаспектну і багатофункціональну систему, яка включає:

- корпус текстів – джерело різного роду словників;
- комплекс алфавітно-частотних словників, які відображають усю інформацію про слово: лексико-граматичну, стилістичну, статистичну;

- алфавітно-частотні словники слів та слововживань спільної лексики;
- словники неолексем;
- словники синтаксичних моделей керування: дієслівних, іменникових, атрибутивних;
- серію морфемних та словотвірних словників з частотними характеристиками морфа/морфеми, за якими можна вивчати комбінаторно-дистрибутивну будову, словотвірне значення кожної афіксальної морфеми в текстах;
- словники тропів: епітетів, метафор, метонімії, порівнянь, синекдохи, оксюморонів, гіпербол;
- словники синонімів, антонімів, фразеологізмів, тезауруси;
- словник-конкорданс як допоміжний інструмент для формування лексикосемантичної, синтаксичної та стилістичної характеристики слова [Дарчук, Лук'янець]

Висновки до розділу 1

Отже, можемо говорити про те, що комп'ютерна підтримка функціональності параметризованої бази забезпечується комплексом алгоритмів та програм автоматичного морфологічного і синтаксичного аналізу української мови, морфного сегментування тексту, створення та укладання часткових або повних словників за частотою, алфавітним порядком та пакетом статистичної обробки лінгвістичних даних. Створення алфавітних словників можливо за двома механізмами: автоматичний - без зняття омонімії, та автоматизованому, зі зняттям лексичної і лексико-граматичної омонімії в деяких випадках ця функція також передбачена пакетом програм. Під час створення словників неолексем, синонімічних груп, тезауруса, поетичних тропів та ін. Передбачено використання програмного забезпечення в автоматизованому режимі, за рахунок того, що їх здійснення потребує контролю за значенням. Обов'язковими компонентами програмного забезпечення мають бути такі словники української мови як: орфографічний,

граматичний, морфемний, синонімічний, антонімів, фразеологічний, тлумачний.

РОЗДІЛ 2 СЕРГІЙ ЖАДАН - ПРЕДСТАВНИК СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

2.1 Життєвий та творчий шлях Сергія Жадана

Жадан Сергій Вікторович – відомий український письменник, перекладач, прозаїк, есеїст. Письменницькі роботи Сергія Жадана отримали величезні національні та міжнародні нагороди, їх перекладали на тринадцять мов, обернувши автора на одного із найбільш відомих нинішніх українських письменників. Автор, поміж іншого, поетичних збірок «Цитатник», «Пепсі», «Генерал Юда», «Марадона».

Сергій Жадан народився 23 серпня 1974 року на Луганщині в містечку Старобільськ. За іншими даними він народився на хуторі Бондарів (Луганська область) в сім'ї водія. У малечому віці переїхав до сусіднього містечка Старобільськ. З 1991 р. проживає та працює в Харкові. В той час Луганськ іменувався "Ворошиловград" - так, як називається остатня книга Жадана, котра претендує на титул "Книги року Бі-Бі-Сі 2010". Однак живе та пише він в Харкові, та хтось навіть каже про "харківську школу" у нинішній українській літературі, на верхів'ї із Жаданом [19, с. 50].

Перша дружина – Світлана Олешко – постановник харківського театру «Арабески», із котрим письменник немало співпрацював. Від першого подружжя має сина Івана. В 2009 р. удруге одружився на співробітниці видавництва «Фоліо» Ірині Куніциній.

У пору перебудови 1990-1991 рр. пропагував у Старобільську газети Народного руху України й державні символи. У 1991 р. побіжно із поетами Р. Мельниковим й І. Пилипчуком створив неофутуристичне літературне угруповання «Червона Фіра». У 1996 р. завершив навчання на факультеті українсько-німецької філології Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди [7, с. 84]. У 1996-1999 рр. учився у аспірантурі цього ж університету та захистив дисертацію «Філософсько-

естетичні переконання Михайла Семенка», яка присвячувалася українському футуризму (2000 р.). З 2000 р. – викладач кафедри української та світової літератури університету, віце-президент Асоціації українських письменників. З 2004 р. – самостійний письменник. Видавав в Харкові журнал провокативно-літературного змісту «Гігієна».

Знаменитий своїми гострими висловлюваннями та статтями проти харківських можновладців. В 2011 р. здійснив акт супроти закону «Про захист суспільної моралі». У час Помаранчевої революції стояв комендантом наметового містечка в Харкові. В період Революції Гідності фігурував одним зі співзасновників харківського Євромайдану [1, с. 746].

Признаний критиканством як керманич поетичної генерації в 90-х рр. Створює поезії, романи, есеї. Сюжетом робіт літератора являється пострадянська реальність в Україні. Для його манери притаманна повсякденна розмовна й груба лексика.

Перекладає лірику із англійської, німецької, білоруської, російської мов.

Тексти його праць були перекладені на шведську, німецьку, угорську, польську, сербську, англійську, хорватську, чеську, литовську, білоруську, італійську, російську, вірменську мови.

Співпрацює із музичним гуртом «Собаки в космосі» (м. Харків). У 2008 р. спільно видали перший колективний альбом «Спортивний клуб армії». За цей період тандем встигнув виступати не тільки в українських містах, але й побувати із концертами в Познані, Тьобінгені й Празі.

Займається волонтерською роботою на територіях при фронті. Влаштовує художні та культорологічні діяння, рок-концерти, вистави, концерти духовної, класичної та нетрадиційної музики, фестивалі, вуличні акції, видавничі проекти.

Серед його прози – «Біг Мак» (2003), «Anarchy in the UKR» (2005), «Депеш Мод» (2004), «Гімн демократичної молоді». Книга вибраних творів Сергія Жадана «Капітал» завоювала звання Книги року Бі-Бі-Сі 2006 (в 2005-

2006 роках вимоги премії допускали участь в конкурсі публіцистики та збірок) [5, с. 3].

В 1991 році Жадан став одним із зачинателів харківського неофутуристського літературного угруповання «Червона Фіра». У 1996 році завершив навчання в Харківському Національному Педагогічному Університеті ім. Г. С. Сковороди, факультет українсько-німецької філології. В 1996—1999 роках учився в аспірантурі цього ж ВУЗу. Захистив дисертацію, що присвячувалася українському футуризму. Із 2000 року педагог кафедри світової та української літератури університету. Із 2000 року ще стає віце-президентом Асоціації українських письменників. Із 2004 — вільний письменник. Сергій Жадан ще знаменитий своїми гострими публікаціями та висловлюваннями, у сторону харківських можновладців — Кернеса і Добкіна [17, с. 91].

Наприклад, світ звідали такі переклади книг Жадана:

«Історія культури початку століття» — Польща, 2005; Німеччина, 2005, Росія, 2003.

«Біг Мак» — Росія, 2009; Польща, 2005; Чехія 2011.

«Депеш Мод» — Росія, 2005; Білорусь, 2006; Польща, 2006; Німеччина, 2007; Італія, 2008; Литва, 2009.

«Anarchy in the UKR» — Німеччина, 2007; Польща, 2007; Росія, 2008.

«Гімн демократичної молоді» — Польща, 2008; Росія, 2009; Німеччина, 2009.

«Відсоток самогубств серед клоунів» — Польща, 2009; Німеччина, 2009.

У 2008 році переклад роману Сергія Жадана «Anarchy in the UKR» російською мовою прорвався до короткого переліку літературної премії «Національний бестселер» та одержав нагороду «Книга року» на Московському книжному ярмарку-виставці [30, с. 18].

В 2010 році його представляли на звання «Людина року» московським журналом «GQ» за видання «Червоний Елвіс». Роман «Ворошиловград»

постав як книжка року 2010 за поданням «Бі-бі-сі» Презентація книги у Старобільську, на вітчизні письменника, проходила 7 квітня 2011 року, в час Донбас-туру, котрий був проведений Правозахисним осередком «Поступ» й Літературною фракцією СТАН у рамках Громадської кампанії супроти запровадження цензури в Україні. Попри натиск місцевої влади певні виступи, котрі були сплановані в межах Донбас-туру, мусіли скасувати [53, с. 6].

У 2011 Жаданом було проведено акт супроти закону «Про захист суспільної моралі».

Його цікаво читати, цікаво слухати, коли він виголошує самотійно чи закидає римами під оптимістичний музичний супровід. Там, де Жадан, безперервно діється що-небудь жартівливе, гучне, сяюче, справдешнє, вільне. Він не побоюється виливати свої міркування, отже читачу безмежно гладко читати його роботи. Сергій Вікторович, здається, швидше рано, а не пізно, стане нобелівським лауреатом із української літератури.

Коли Жадану задають питання про вживання ненормативної лексики у його творах, він каже, що вважає, немає сенсу ховати правдиве життя людей під несправжніми масками, оскільки ненормативна лексика присутня в усіх, в незалежності від професії та соціального стану людини [37, с. 116].

Багатьох дивує фраза сказана письменником, де він стверджує, що сучасну літературу не можна викладати в школі. Невже Жадану не прикро від того, що на його роботах не може вирости достойне покоління. Адже завдання літературних творів не лише приносити радість читачу, але і зароджувати в ньому сильну особу, індивідуальність. Адже, як кажуть, яка література, така ж і особистість.

«Ворошиловград» — роман, який носить досить меланхолійних, жорсткий та реалістичний характер. Він написаний максимально реалістично по відношенню до соцреалізму. Роман присвячується періоду рейдерства в Україні. Спонтанно головний герой опиняється в жорсткій, проте

реалістичній ситуації: справу його життя, його бізнес хочуть перекупити представники незрозумілих структур, друзі займаються різними аферами в сфері фінансів, а брат, взагалі, зникає в нікому невідомому напрямі. Життя перевертається із ніг на голову і герой опиняється на межі між минулим та майбутнім. Реальність виглядає хиткою, в минулому на нього чекають друзі, в майбутньому – вороги [42, с. 104].

Даний роман просто кишить нецензурною лексикою, вона вжита де потрібно і де не варто. Але, напевно, в такому рідкому застосуванні фраз і віддзеркалюється вся краса та сенс історії.

Сергій Жадан називає цей свій роман найкращим, та жартує, що тепер кожна свою роботу називатиме найкращою. *«Не знаю, як читач сприйме цей роман, адже він суттєво відрізняється від попередніх моїх робіт»* - побоювався та попереджував письменник на презентації у Києві. Проте те, що роман читати будуть, довело позитивне сприйняття аудиторії під час авторського читання уривків [56, с. 30].

Роман сповна заповнений подіями, діалогами та промовами, дифірамбами кочівниками й сексом, купцями й рейдерами, футболом та авіацією, метафорами та сюрреалістичними возіями, кукурудзою, джазом, коліями та багатьма іншими вирішальними штуками та вагомими деталями. Усе оце у лінійному послідовному переказі фактів щільно обплутано та зв'язано. Отому недавнє найменування Луганська на фоні розмаїтості подій співвідноситься не настільки із сьогодні усіма забутим Ворошиловим, як з гармидером, сум'яттям. Даний заголовок, поділяючись на два стилістично та сутнісно глибокі елементи – на буденне, нинішнє ворушіння та давній, святковий град (у змісті місто) – віддзеркалює незмінну амбівалентність на усіх ступенях тексту.

Роман громадський та, заразом, поетичний; стиль письма реалістичний, але такий, який нерідко невидимо, він неумисно переростає в сюрреалістичний, а потім, наче нічого не відбувалося, переходить назад в ложе реалізму; вагома епічність в цьому випадку межує з гумором,

проповідницька урочистість – із гротеском; напруженість тривоги, смерті може супроводжувати сміх або секс.

У романі Жадана від зачину і до фіналу обставини та ситуації перемінюються блискавично, кардинально та неочікувано, можливо було би зрівняти із арканом – танцем, у котрому послідовне зростання динаміки (танець здійснюють чоловіки, ставши кругом, склавши руки на плечі один одному) добирається найбільшій кульмінаційній стрімкості та, завмерши, закінчується викиданням сокири.

Круговорот подій у творі Жадана знімає постріл [38, с. 70].

Час роману – справжній. Відправні топонімічні точки - Харків і Луганськ, проте назва міста, навколо якого обертаються головні події, невідома.

Головний герой, він же і оповідач, – Герман Корольов (Гера), йому 33 роки, в нього є нікому не потрібна вища освіта (закінчив Харківський історичний факультет). Із подібним іменем та прізвищем родичі, припустимо, вбачали його світилом авіації, проте сталося не зовсім так. "Усі ми бажали стати льотчиками. Проте, багато із нас стали лузерами", – зауважує герой твору Герман, проглядаючи у маренні фєєрії минулого. Важливим являється вік героя, вік Христа, у чоловічому параметрі - етап характерного вторинного входження у існування [35, с. 763].

Даний твір вельми реалістичний. Розмови класичні однак не перекручені. Читаючи, віриш, що таке могло статися насправді. Існує думка, що даний твір прописаний для читачів від двадцяти років. Підліткам та учням не прийдеться корисним його читати. Вони припускають, що немає нічого кепського у ненормативній лексиці, так як її використовують автори, а отже і самі почнуть ним користуватися в своєму житті. Це не є правильним [58, с. 758].

Отже, історія ненормативної лексики дуже цікава, і сформувалася давно. Як би нам не хотілося, це є невіддільним елементом нашого існування, але для всякого він має іншу вагомість.

Сергій Жадан - променистий взірець такої людини, для котрої нецензура має велетенське значення. За його промовами таким чином він виступає проти певних діянь керівництва нашої держави. Цей письменник являється персоніфікацією розкутої людини, котра відшукає вихід із будь-якої ситуації.

2.2 Стилiстичнi та лексичнi особливостi лiтературного стилю

Сергiя Жадана

Сергій Жадан – є одним із найвідоміших письменників сучасності. Саме Жадан являється представником сучасної хвилі у українській літературі, котра проймається питаннями нинішнього суспільства. При тому підґрунтям його робіт являється патріотизм. Оскільки він був найактивнішим із активістів в часи Помаранчевої революції. В такий спосіб, він довів, що є патріотом, причому свободної України.

Творчість Сергія Жадана відрізняється чотирма основними рисами, тематичні та ідейні принципи, котрих Жадан додержується в своїх працях. Водночас вони являються рубежами його обдарування, це – автобіографічність, авангардизм, урбанізація та постмодернізм [39, с. 21].

Ось чому манера та літературна течія творінь цього носія авангардизму й постмодерну безкінечно імponує нинішній літературі й не залишає безпристрасними велику кількість письменників, читачів та критиків.

Вживання «блатної» лексики в ліричному слові протягом сторіччя надбало виразної агресивності. Якщо вульгарні вислови, вживалися, у загальному, давно та часто (пригадаймо «Декамерона» Боккаччо, «Золотого осла» Апулея чи «Луку Мудищева» Баркова), та все ж «пригладжувалися» або не призначалися для великого загалу, то чи не виявиться теперішнє насичення слова вульгарною лексикою щаблем до безкультур'я, дикунства, до вседозволеності. Можливо, все оце також стане «інформацією для розмислів».

Іншомовні одиниці стали природним складовим елементом нинішньої української письменницької мови, що й відображено у прозових творах С. Жадана. Запозичення зостається важливим з ефективних напрямів наповнення словникового запасу в українській мові та вимагає вичерпного дослідження різноманітних площин входження, діяльності та розросту запозичених мовних одиниць [43].

У особистій манері автора вишукує свій вияв письменницька поведінка стосовно відбору виразних виражальних прийомів, себто відбиваються деталі його мовотворчого індивідуума.

Над питанням дослідження індивідуального почерку Жадана працювали В. Виноградов, А. Ревякін, А. Федоров, Б. Томашевський, С. Єрмоленко, Р. Будагов, Л. Тимофєєв, А. Докусов, Г. Поспелов, Ю. Бондарев, Т. Бугайко, Є. Пасічник, Л. Ставицька, Н. Сологуб, Н. Волошина та ін [44].

Сергій Жадан є одним із найяскравіших виразників індивідуальної манери сьогодення.

На ідеалі ліричної творчості можна дослідити деякі властивості персонального почерку Сергія Жадана.

Застосовування фахового лексикону:

*Коли потяг врешті в'їхав у гори,
кинувши позаду сонливі долини,
коли в чорних снігах від нелегкої змори
засипали дерева, птахи і тварини,
і коли вибридали нічні подорожні
на полум'яне світло, мовби на запах,
і жевріли їм річищ глибині порожні
і зеленні вогні по гірських вокзалах,
і кондуктор дослухався в послідні вісті,
зодягнувши древню залізничну куртку,
коли дітвора колійників та машиністів*

*уві сні навівали золото смутку,
торгівельні контори й особисті оселі
нишкнули, наче патефони трофейні,
і розлітались крізь гримкі тунелі
неприкаяні літерні і купейні....*

Всі професіоналізми, котрі вживалися у даному вірші цілком сприйнятливі реципієнтам та неодноразово зустрічаються в повсякденному спілкуванні [54, с. 209]. Проте вони утворюють блискучі предикативні та конкретні описи, відтіняють мовну обстановку. Вживання жаргонізмів:

*... Поговори зі мною, братка.
Обпалений найк, стара арафатка.
Ніч пливе, морок хитається,
повітря вдихається,
видихається. («Південнозахідна залізниця...»)
Я забирав за живе,
я слугував у вдв,
переганяв через Чехію побиті беемве.
В мене віза германська,
віра християнська,
тьолка із Антверпена й компаньйони із Бердянська.
Податковий прес,
бізнесний інтерес,
поморочені розборки з чуваками з мчс.
Депозити в банках
На сфальсифікованих бланках.
Хтось живе на біблії, хтось сидить на транках.
Сніг на гілляках,
імена в записниках,
після всього остається три штуки на руках.
Просікти по базі*

*Номери на камазі,
і турлити до Берліна з пересадкою у Празі.
Нічні прогони,
залізничні перегони,
два п'яних капітана із міністерства оборони.
Поривались до бою,
потім ломились між собою.*

Вирішальним мотивом появи жаргонізмів являється жадання письменника виглядати дотепним [40, с. 82]. Суспільні жаргонізми всякчас експресивно обарвлені та вбачають суспільний сатиричний відлиск. Проте, багато хто вважає, що Сергій Жадан застосовує жаргонний лексикон трішки у протилежному плані. Безперечно сатиричний перелив наявний, але кардинальна мета письменника - груба насмішка та сарказм відносно сучасної суспільної та політичної обстановки у країні (в Жадана показана грандіозна кількість поезій на громадську та політичну тематику, відповідно в поетичних його роботах жаргонний лексикон – прийом належності до мовної обстановки сучасності).

Застосовування арготизмів:

Арготична лексика як деяка рекомендація індивідуального стилю автора у ліриці практично не зустрічається [2, с. 208].

Неодноразово Сергій Жадан користується розмовною мовою в поезіях для мовного опису постатей:

- Як ти, брат? – запитую. - Проснався? Може б тобі сигарет нарити?

- Ладно, - вимовляє він, - не парся - з моїми справами лише курити.

- Страшно, - питаю, - із іншого боку?

- Не страшно, - каже, - просто не звично. Страшно було прошлого року, в Ростові, коли спалили шашличну. («Південнозахідна залізниця...»), для встановлення порозуміння із читачем [22, с. 91], адже за допомогою

повсякденної лексики виникає обстановка довірливої бесіди читача з автором:

*Вертай мене спільникам по зброї,
бодай ці безрадісні п'яні бандити
отепер вирішують поміж собою
що з главою моєю робити.*

Надто частенько у поетичності Жадана зустрічаються капролярії – брутальні слова, зв'язані із статевими призначеннями людського організму. Основа використання подібних слів – мовне табу, видимий протест автора насупроти закоренілих правил та законів [26, с. 774], «заклик» соціальним правилам (якщо більшість модерних авторів вживають ненормативний лексикон як прийом пропаганди своєї поезії, то у Жадана такі слова вимовляються як своєрідна революція супроти нинішньої зниженої моралі):

*...і три жінки, котрих він любив та удержував,
Себто дружина, коханка та іще одна жінка, із котрою він трахався,
одним словом – форсоване особисте життя...*

Ще подібна лексика застовується як прийом епатажу, в'їдливої сатири тощо.

Нерідко в поетичності Сергія Жадана легко вистежити інтернаціоналізми (трафік, можоритарність, готель та ін.) й також запозичені слова [24, с. 234].

Творчість С. В. Жадана нерідко ставала об'єктом гострих розвідок О. В. Бойченка, Т. І. Гундорової, О. В. Ірванця, В. П. Моренця, М. М. Сулими та інших. Помежи останніх літературознавчих трактатів можна назвати публікації В. Г. Фоменко, С. А. Негодяєвої, О. В. Романенко та ін., в котрих вкладено концептуальну інтерпретацію прозових творів автора, розкрито жанрові та стильові ознаки роману «Ворошиловград», досліджено риси індивідуального авторського стилю тощо. Ознаки мови, наприклад, призначення суржикових слів в творі, фактично не досліджено, принаймні

науковці відзначають, що розмовний плин мовлення являється найсильнішою й найстильнішою прикметою жаданівської прози [4, с. 783].

Дане положення демонструють незліченні розмови, присутні у творі «Ворошиловград». Постаті Сергія Жадана говорять українською мовою (хоч, напевно, в реальній дійсності вони балакають російською) – автор старався за підмогою мовних прийомів, приміром суржиків, точніше та реалістичніше показати їхнє мовлення, приміром:

- *Коротше, Григорію Івановичу, – заново зайшов фермер із сурмою, – нада що то постановлять, а то шугнуть їх шукати, точняк до нас прийдуть.*
- *Так, жєницїна, – панк із бажанням простягнувся до Тамари, – телефон давай.*
- *Обдивимось, – не охоче відповів він. – Престарий я уже для таких качєлєй.*
- *Понїмєш, Гєра, – вони ж здичїлі. Вони один одному недовїряють.*
- *Чому ви її (залїзничну колїю – І. О.) не розберете? – запитав я в одноокого.*
- *На металолом.*

Як відзначаємо, мова постатей роману С. Жадана приближена до мовлення мешканців невеликих містечок сходу України у істинному бутті: настояна росїянізмами, слєнгїзмами та й навіть грубими сварливими словами. Коли ж читач занурюється у описи природи, wspomини, розмисли про буття, себто те, що дійсно являється вагогим, письменник спливає «лагідним ліриком». От як, приміром, С. Жадан відображає небо: *«Небо в ночі схоже на чорні поля. Повїтря, нї би чорноземи, наповнене рухом і насінням [9, с. 46]. Безкрайні аспекти, які розвивються в горі, живуть своїм ритмом, своїми законами... З неба витікають дощі, із землі ви тікають ріки...» [5, с. 3].* Дивують своєю глибочинню філософські помисли про буття: *«Але так чи інакше – ми котимося своїми напрямками, потрапляючи в невидатні місця, пробуджуючись за лаштунки власного досвіду, і всі, кого*

нам прийшлося зустріти, зостаються в нашій пам'яті своїми голосами й своїми дотиками».

Отож, мовні прийоми у творі С. Жадана «Ворошиловград» є контрастними: із однієї сторони, мовлення письменника позначене взірцевими літературними фігурами, творче переконання митця вбирає найтонші відлиски словесного матеріалу, а з другої, – автор для змалювання мовленнєвого образу постатей застосовує позанормативні деталі, наприклад суржикізми, про що виразно засвідчують численні діалоги в романі.

В творі зафіксовуємо величезну кількість російських штампів особових імен: двоюрідні брати Боря та Льоша; старшокласниця Катя; менеджер Ніколай Ніколаїч; Геша Баян; Сірьожа Насильник; Саша Пітон, Вася Отріцало; водій Сєва; Гера – центральний герой – й його брат Юрік; Толік, Шура та ін. [23, с. 111].

У зверненнях дійових персонажів один до одного автор зазвичай використовує адаптовані до російської мови форми. Характерним в даному плані є вживання імені Ольга: у авторському мовленні працює його літературна фігура, а у розмовах – скорочені різновиди цього імені:

- *Просто це не моє, Оль, схоплюєш? – я поривався говорити примирливо...*
- *А ти, Оль, продала би її, якби ото була заправка твоєю?*

Суржиковим творінням являється характерний аналог присвійного прикметника – Юріка брат та ін. [28, с. 183].

Вагому частку суржикових слів являють російські лексеми, призвичаєні під українські, приміром:

- *Елементарно курили достобіса, а це ж гроші, ти понимаєш?*
- *Схоже, ти не поганий хлопець, – сказав перегодом. – Зізнаюсь чесно, я тебе недооцінював.*

Сонце уже згасло, по-любому необхідно було основувати. Ми почали.

- *Я ніч не спав, паняв? (з телефонного діалогу Колі та Германа).*

Вживання фонетичного різновиду питально-відносного займенника що є однією із атрибутів слобожанських вимов, що відзначував С. П. Бевзенко: «... різновид що переважає у південно-західних діалектах..., хоча надібаємо його у синхронному вжитку у південно-східних (напр., середньо наддніпрянських, степових, слобожанських) (виділення наше)) і в поліських...» [1, с. 747].

Дана деталь яскраво виражається у мовленні постатей твору:

- *Шо ти робиш? – сказав на решті Сєва фермеру з сурмою.*
- *А шо? – відреагував той, стираючи долоні об шкурятяні штани;*
- *У вас єсть телефони? – спитав череватий.*
- *А шо? – не уторопав його Сєва.*

Отож, посеред суржикових форм, зафіксованих в творі «Ворошиловград», акцентуємо увагу на таких групах:

- суржикізми, котрі демонструють недотримання фонетичних норм (у наслідок мовної інтерференції, котра подіяла на фонетику словоформ, засвоєних із російської мови, та на словоформи, аналогічні за звучанням в російській й українській мовах, здійснюється заміна звука [e] на [i] (рішать, порішили); перехід [i] в [и] (признаюсь)) [15, с. 7];
- недотримання морфологічних норм (підстава суфікса -л на -в при творенні дієслівних синтетичних штампів минулого часу чоловічого роду (поняв);
- недотримання лексичних норм (російські форми, адаптовані під українські, котрі виникли в результаті лексичної й фонетичної інтерференції (осквернення, коротше, шо то, нада)) тощо.

Розглянувши позанормативні частини, наприклад суржикізми, в творі Сергія Жадана, можна дійти висновку, що письменник застосовує суржик із ціллю реалістичного відображення мовлення персонажів [32, с. 42]. Так, щоб показати полегшене мислення окремих дійових осіб (тутешніх рейдерів-кукурудзяників, панка, комп'ютерника Ніколаїча та ін.) чи зробити мовленнєвий портрет других (приміром, бувалого хулігана й дрібного

злочинця, а зараз заправника Кочі чи колишнього футболіста, а зараз геніального автомеханіка Шури Травмованого), письменник просочує розмови росіянізмами, привичними для мешканців сходу України.

Мовні партії даних дійових осіб розходяться також просторічними виразами: нейтральними (ладно) та такими, що є прийомом експресивізації мовлення (звалитися, завалитися, шарпнутися, увіпертися, випхатися тощо).

Висновки до розділу 2

Для сьогочасної української літератури властиве заниження морального та патріотичного завзяття притаманного для соцреалізму. Якщо для класичної чи радянської літератур притаманними були політична заангажованість й визнання за літературою певної виховної соціальної ролі, то завдяки отриманню Україною незалежності та зникненні цензури, потреба в даних позиціях суспільного опору безмежно впала. Література ввійшла у постколоніальну смугу саморефлексії, залишившись лише різновидом мистецтва. Незчисленно сьогоденних творів відзначені насмішкою, переоціненням вартостей й зверненням до тем, котрі були недозволеними за радянських часів. Ще завдяки доступності творів іноземних письменників й до українських творів 1920-1930-х років та до діаспорної літератури в українській літературі вельми збільшилося стильове й тематичне різноманіття. При тому немало науковців відмічають брак тягlosti поміж поколіннями та разючий розрив із звичаєм модерних авторів.

У зв'язку із браком доступності творів західних авторів в час їх видання, властивістю українського постмодернізму являється його запізнення в часі. Західні твори у манері постмодернізму появилися уже в 1950-1960-х роках, а українські — в 1990-х. Культурна ізоляція та обрив модерністичної традиції радянською диктатурою довели ще до того, що частка сучасних письменників пишуть в модерністичному стилі, друга частина — в соцреалістично-народницькому, а третя частина старається орієнтуватися на інтернаціональні ідеали і наздоганяти історичну прогалину.

Андрій Бондар не даром величає Сергія Жадана "Моцартом людської комунікації": Сергій знайомий із великою кількістю художників, літераторів, музикантів, режисерів, завдяки тому залучається до різноманітних міжмистецьких проєктів й організування фестивалів та концертів, й так само Жадан – найбільш затребуваний із письменників в наших медіа.

Кожен вільно зможе виокремити манеру його прози або публіцистики, темп, в котрому він зачитує вірші, волю його робіт, завуальованих прообразів його героїв, докори майбутніх історій...

Щоб охопити історію самого Жадана, необхідно пізнати набиті зали людей, котрі прибувають, щоб послухати його поетичність чи пісні гурту "Собаки в космосі", бути очевидцем того, як в кінотеатрі під час перегляду "Поводиря" Олеся Саніна глядачі радісно вигукують "О, це ж Жадан!", вгледіти його на котрійсь із харківських вулиць чи в котрійсь із кав'ярень та попросити разом сфотографуватися (чи узяти автограф, або проконсультуватися із приводу теми дипломної роботи, або поцікавитися, над чим зараз працює). Та, безсумнівно, зачитувати його твори – як єдину цілу книгу, котру він створює усе життя, вносячи в неї новітні прозові та поетичні розділи.

С. Жадан вже давним-давно не має потреби щоб його представляли у Україні, а його переклади німецькою мовою принесли йому визнання відомим в Німеччині й Австрії. Однак, для франкомовної аудиторії творчість автора залишається здебільшого незнайомою. Тим втішніше було взнати, що Жадана позовали для участі в Монреальському книжному салоні – найвищій події франкомовного літературного світу Північної Америки. Хоч в Монреаль Сергій Жадан приїхав в ролі соліста гурту «Лінія Маннергейма», діапазон творчої іпостасі цього письменника не влізав у один тільки мікрофон.

Сьогодні в світі владарює тенденція до зменшення читання. В Україні до цього додається безрадісний факт, такий як брак справжнього культурного існування за межами великих міст. В районних центрах,

містечках, а тим більше у селах нема ані книгарень, ані бібліотек, там нічого не відбувається, туди ніхто не приїздить. Як результат, жителі провінції дивляться телевізор, та й тільки. Це неминуче вимагає переміни.

Читання загалом слід рекламувати, йому необхідна соціальна та державна опора. В цій галузі втручання держави не є небезпечним, а всупереч – раціональним та навіть неодмінним. В усіх країнах, котрі клопочуться про культурне піднесення своїх громадян, побутує направлена на це гуманітарна політика, державні платформи опори культури, видавництва та популяризування читання.

В нас книжка побутує сама по собі. Її нема в телевізорі чи на радіо, або в друкованих ЗМІ. 40 млн громадян України – потенційних читачів – в більшості епізодів помислу не мають про буття сучасної української книги. Можна вигадати якісь прийоми пропаганди та реклами, але цим повинні займатися професіонали. Що може зробити кожен із нас зі свого боку? Можна їздити, виступати, підтримувати бібліотеки й Український інститут книги, котрий робить безмежно вагому роботу. Слід долучатися до даного процесу, однак одного ентузіазму, безсумнівно, мало.

Ось як С. Жадан висловлюється на тему сучасної української книги, та її читачів. Вік говорить, що із дитинства вирізнявся любов'ю до читання та цим навіть трішки виділявся від ровесників. Однак його творами захоплюється молодь і не лише українська, визнання та популярність він здобув уже і в Німеччині та Австрії, але, напевно, на цьому не зупиниться.

РОЗДІЛ 3 КОРПУС ТЕКСТІВ СЕРГІЯ ЖАДАНА

3.1 Підготовка матеріалів та паспортизація корпусу

Джерелом дослідження виступають романи С. Жадана "Депеш Мод"(2004), а також збірка "ДНК"(2016), співавтором котрої являється Сергій Жадан.

Вибирання джерела опирається на місце даних творів С. Жадана у історії піднесення сучасної української літератури, вправністю цього письменника, сучасним та індивідуальним стилем письма, великою репрезентативністю проаналізованого синтаксичного матеріалу у творчості й відсутністю лінгвістичних дослідів із питання функціонування складносурядних речень в його прозі.

Складне речення розуміється як певна синтаксична конструкція, яка складається із двох або більше предикативних одиниць, зв'язаних підходящим синтаксичним зв'язком, та показує собою комунікативну та семантичну єдність. Елементи складного речення з синтаксичного та нерідко змістовної сторони відгукуються простому реченню; із сторони комунікативної вони не являються окремими комунікативними одиницями [29, с. 283].

Складне речення складається із двох або більше предикативних частин, тобто простих речень, і саме тому є в порівнянні із простим реченням одиницею вищого порядку. Звичайні двоскладові речення є частинами складного речення, а просте речення, яке складається із присудка та підмета, які поєднані предикативним зв'язком та синтаксично залежних від них компонентів [8, с. 92]) чи односкладні речення, поєднані між собою сполучниковим синтаксичним зв'язком або ж без сполучниковим. Вони засновують семантичну й інтонаційну єдність, а також структурну. Речення, котре складається із двох предикативних одиниць, називається елементарним складним реченням (бі-предикативним).

Поліпредикативними називають конструкції, які мають в своєму складі не менше ніж три предикативні одиниці. Такі конструкції називаються складними багато компонентними реченнями, котрі ускладнені складними реченнями, не елементарними складними реченнями [7, с. 90].

Складно сурядні речення – речення, частини котрих з'єднуються сурядним зв'язком та являються синтаксично рівно правними. Складносурядні речення ділять на елементарні та не елементарні.

Елементарні конструкції являються базовими, вихідними. Значення семантичної та формальної елементарності не всякчас збігаються. Офіційно елементарними називають речення, в котрих присутні дві предикативні частини, об'єднані сурядним відношенням, приміром: Рече Дніпро, й лани широко полі медами пахнуть, колосом шуплять (А Малишко) [2, с. 210].

С. Жадан розпочав новітню хвилю у українській літературі, носіям котрої незбайдужілі питання нинішнього суспільства. Р. Харчук приписує його до покоління "дев'яностників", котрому "притаманний естетичний плюралізм – від класицизму до авангарду. Лідером його являється С Жадан" [9, с. 50].

Мистецтво С. Жадана розбирали П. Загребельний (котрий відзначає його "скоро спілу мудрість, зелену, але терпку, як молоде вино" [25, с. 68]), Ю. Андрухович, І. Андрусяк, І. Римарук, І. Бондар-Терещенко й багато інших.

Епатажність, провокативність, непередбачуваність, деструктивність – головні характеристики доробки харківського письменника С. Жадана. Ставлення до його доробку не однозначне: від абсолютного не сприйняття до вподоби здатністю поновляти реалії нашої не простої доби. Варто зазначити, що літературознавці та критики не уникають увагою ніякої книжки письменника. Своєрідність творчого стилю С. Жадана була предметом досліджень І. Бондаря-Терещенка, Б. Пастуха, О. Коваленко, О. Рєзніченко тощо [41, с. 98]. Не змогли уникнути цього цікавого автора – сучасника й ми.

"Депеш Мод"(2004) – це історія про генерацію 90-х, на 19-20 річчя котрих припадає розпад СРСР, в вужчому змісті тема проста – це подорож трьох хлопців-товаришів в розшукуваннях четвертого задля звістки йому журливої новини – смерті вітчима. Як і вся постмодерна література, даний текст автобіографічний, тому один із героїв – оповідач являється виразником авторського душевного світу, авторської екзистенції. "ДНК"(2016). Повна лінія модерних авторів реалізувала загальний літературний проєкт "ДНК", вигадуючи сюжет генетичної пам'яті [55].

С. Жадан, Ю. Винничук, І. Карпа, Олександр "Фоззі" Сидоренко, М. Кідрук, А. Кокотюха та В. Рафеєнко зробили історію пересічного українського студента престижного китайського університету, котрий в не надто далекому майбутньому виходить під дослідним в науковому дослідженні: розшифровка генетичного коду подарує йому можливість персонально прожити найяскравіші випадки із життя предків.

Як вказувалося раніше, під складними реченнями мають на увазі речення, які утворені із двох чи більше предикативних осередків (частин), помежи якими є вагомі зв'язки, які виражаються лексично, граматично та (або) інтонаційно. Приміром: *Натомість другий мій брат потрапив в монастир, проте не зупинився там на довго, вернувшись до мирського життя* [3, с. 84]; *Чому вони зроду не приходять на стадіон своєчасно, коли там чути марші та вітальні виступи клерків від муніципалітету?*

Складні речення є підґрунтям прозових творів Сергія Жадана, в кількісному відношенні вони являють близько 80% посеред всіх речень. В творах автора переважають складнопідрядні речення, в котрих одна складова частина (підрядне речення) пояснюється в другій (головному реченні) котрийсь член чи усю її у цілому [6, с. 70]. Що відноситься до складносурядних речень, елементи котрих характеризуються порівняною смисловою та синтаксичною незалежністю й пов'язуються між собою сурядними сполучниками, то їх у прозі автора вельми менше.

Наприклад, у творі "Марко"(збірка "ДНК") налічується 69 сполучникових складних речень, котрі мають тільки 2 частини (бі-предикативних), з котрих складнопідрядні становлять 57, а складносурядні – 12, себто 82,6% і 17,3% відповідно. Зокрема: *Та війна брала своє, та наші частини також мали здійснитися крізь м'ясорубку артилерійських обстрілів та фронтальних наступів [21, с. 192]. Так або інакше, проблема українства повинна появитися у будь-якої людини, котра змалку читає "Кобзаря".*

У романі "Депеш Мод" нараховується 115 сполучникових складних речень, котрі мають тільки 2 частини, із котрих складнопідрядні становлять 79, а складносурядні – 36, тобто 68,7% і 31,3% відповідно. Приміром: *До ранку Собака обригує усі простирадла, котрими його було обгорнуто, та викликає різку огиду із сторони медичного персоналу.*

Доволі немало у оповіданні "Марко" й романі "Депеш Мод" бачимо складні речення із трьома і більше частинами (полі предикативних) – це речення із кількома підрядними, зокрема: *Врешті, театр навчив мене отій простій речі, що ніколи не варто переоцінювати глядача, адже глядач зазвичай не надіється отримати від тебе децю надзвичайне та хоче, щоб ти відповідав йому тим же самим [27, с. 39].; Так що я допускав, що досить добре іще втрапив, тому не дуже переймався тими речами; й складні речення із різними різновидами зв'язку, зокрема: *Головне, що фінал так або інакше повинен бути втішний: тиха безтурботна старість чи героїчна смерть за Бога, царя та Вітчизну; Водій у відчаї гальмує, біжить до задніх дверей, відчиняє їх, отримує свою порцію Собаких ригак і викидає напівохололого Собаку на вранішній харківський асфальт, і вже лаючись на чому світ стоїть, повертається назад до лікарні, де на нього, якщо сказати по правді, ніхто особливо й не чекає [18, с. 40].**

У оповіданні "Марко" речень із кількома підрядними 8 із 65 усіх складнопідрядних, що становить 12,3%.

У романі "Депеш Мод" речень із кількома підрядними 24, що становить 6,7% від усіх складних речень у романі, наприклад: *І тут дець у глибині приміщення, за стіною, лунає постріл, потім ще, потім черга з калаша, справжня тобі перестрілка, я ледь не валюся зі своєї драбини, ну, думаю, да, Микола Іванович теж, очевидно, стрьомається, вихоплює макарова і зникає в глибинах паспортного столу* [10, с. 350].

Абсолютну більшість серед усіх синтаксичних конструкцій у романі "Депеш Мод" С. Жадана становлять речення з різними типами зв'язку. Таких речень нараховується 202, що становить 56,3% від усіх складних синтаксичних конструкцій. Наприклад: *"Хімік", говорить мені якийсь місцевий старожил, партизан-підпильник, який сидить на сусідній лаві, і я виходжу* [34, с. 790].

Окремо вважаємо за необхідне виділити прості речення, або частини складного речення, ускладнені дієприкметниковими чи дієприслівниковими зворотами. Такі синтаксичні конструкції у прозі С. Жадана зустрічаємо досить часто. Наприклад: *Зваливши на вхідних стрілках паротяги, страйкарі виграли якийсь час, проте ситуація змінилася й слід було чекати на неприємності.*

Я весело прожив ці свої 15 років дорослого життя, не беручи участі в побудові громадянського суспільства, не приходячи на виборчі дільниці й успішно уникаючи контактів з антинародним режимом, якщо ви розумієте, що саме я маю на увазі.

Таким чином, складні речення у прозі С. Жадана відіграють важливу роль, вони різноманітні за будовою і функціональним навантаженням. Найбільш поширеними у творчості письменника є складні багатокomпонентні речення, а також синтаксичні конструкції, ускладнені дієприкметниковими чи дієприслівниковими зворотами.

Складносурядні речення у прозі С. Жадана трапляються значно рідше, ніж складнопідрядні і багатокomпонентні. У порівнянні з складнопідрядними, складносурядні становлять лише 17,3% у оповіданні "Марко" і 32,1% у

романі "Депеш Мод". Найменш уживаними у прозі автора є прості речення, а також складносурядні синтаксичні конструкції. Причому серед складносурядних речень найменше трапляються конструкції з розділовим типом зв'язку предикативних частин.

Подальше дослідження лінгвостилістичних особливостей функціонування складних сурядних речень у прозі С. Жадна, на нашу думку, є перспективним.

3.1.1 Екстралінгвістична розмітка

Вірш «І жінка з чорним, як земля...» припадає на художній та функційний стиль тому що даний вірш користується різнобічним впливом на почуття та думки людей, котрий досягається застосуванням письменником багатоманітних художніх прийомів.

Тема даної поезії: відображення відчуттів героя до жінки, котра буцімто нічим не відрізняється із-поміж інших жінок «існує не проймаючись зовсім», «вона ходить собі на стадіони та ринки», проте для поетичного «Я», дана жінка являється таким предметом бажання, котрий призводить його до натхнення, в розпалений стан ейфорії. Герой каже, що спроможний заради неї на усе, аби лише вона принаймні заговорила із ним, написала йому, запам'ятала його, тобто ладний подарувати свої почуття, замовчувати про них, щоб хоча б інколи «слухати її байки» [36, с. 784].

Ідея вірша: в даній поезії втілюється авторський задум, котрий лежить в відображенні істинних, відвертих почуттів чоловіка до жінки, наскільки вони вміють бути могутніми. Бо лише закоханий чоловік може піти на будь-що заради своєї коханої «я готовий спалити сусідські будинки», «відібрати в міст керування», «влаштовувати страйки», «слухати її постійні байки».

Жанр поезії: інтимна лірика, різновидність – любовна, оскільки відображається кохання як обстановка душі літературного героя.

Манера прояву змісту – поезія. Оскільки, найперше за усе, поезія – це вічний плін творчої думки, фантазії, відшукування отих прийомів мови, які спроможні доторкнутися нотою душі особистості. А вірш «І жінка з чорним...» виступає таким твором, котрий поставлений на любовних почуттях літературного героя та спроможний пригорнутися до найпотаємнішого у душі героя [45, с. 57].

У даному вірші, як вважає багато дослідників та критиків, переплітаються усі обидва послідовні прийоми передачі інформації: розповідь та опис. Така думка побутує тому, що в вірші присутній опис жінки «й жінка із темним, як земля, волоссям», характеризується життя даної жінки *«існує собі, не проймаючись зо всім»*, *«вона ходить собі на стадіони та ринки»*, і дана характеристика переплітається із оповіддю про її буття *«живе собі»*, *«ходить собі»*, про переживання літературного героя *«я готови й палити ... будинки, що би вона з вернула на мене увагу»*, про його готовність до жертви *«я готовий організовувати на її вули ці страйки, лише би бути ближчим до її ніжності та люті»*.

Конструкція мови тексту монологічного характеру. Ліричне «Я» таким способом вивільняється від отого що «наболіло» [46, с. 476].

Фонографічний розгляд «І жінка із чорним, як земля, волоссям».

В тексті присутні фонетичні прийоми увиразнення подібні як: алітерація, анафора, асонанс.

В вірші присутня алітерація

Повтор звуку «р»:

- *«І жінка із темним, як земля, волоссям, котру я знаю уже стільки років, живе собі, не переймаючись зо всім, помежи поранішнього світла та вечірніх мороків»*,

- *«Поміж заліза й гарячого листя, по між стін і пташиних криків, по між під земних русел, що переплелися, по між по між усіх своїх снів і фріків»*,

- *«Я згодний позбавити міста правління і на портвейн перевертати озерну воду»,*

- *«Я вигадую нові літери й роз ділові знаки».*

Тут присутній повтор звуку «р», котрий утворює своєрідний супровід змістові. Звук «р» продукує видовище чуттєвого піднесення поетичного героя, котрий оповідає життя своєї коханої [50, с. 10].

Повтор звуку «б»:

- *«Лише б бути ближче до її милуванні і скаженості».*

Повтори звуку «б» допомагають карбованості, фонетичній чіткості, ритмічності, «твердості» ліричної мови.

В вірші присутній асонанс:

Повторення звуку «і»:

- *«По між всіх своїх сновидь і фріків», «По між стін і птичих криків», «І я готовий лупити сусідські будинки»* [56, с. 31].

Повторення звуку «і» збільшують алітерацію звуків, підроблюючи прискорення, отаким чином автор перелічує усе, чим існує його героїня.

В вірші присутня анафора:

- *«По між заліза й гарячого листя, по між стін та пташиних криків, по між під земних русел, що переплелись, по між по між усіх своїх снів і фріків»;*

- *«Я ладний палити сусідські будинки», «Я згодний позбавити міста керування», «Я ладний організовувати на її вулиці страйки».*

Анафора продукує гармонію, милозвучність вірша, виробляє своєрідну картину вірша.

Темп цього вірша генерує розвиток, безоглядність, нагання ліризму.

Віршовий розмір: важко сформулювати, отому що письменник оперує декількома розмірами одночасно, зокрема, в першому куплеті присутній чотиристопний ямб, котрий переводиться у чотиристопний анапест [58, с. 760].

Рима: жіноча (*«І жінка з чорним, як земля, волоссям...»*);

Прийом римування: перехресне (*«І жінка з чорним, як земля, волоссям, яку я знаю вже стільки років, живе собі, не переймаючись зовсім, серед ранкового світла й вечірніх мороків»*).

В вірші відсутні вигуки, звуко наслідувальні слова. Письменник не послуговується графічними засобами увиразнення тексту, навпаки акцент перебирається на зміст. Графони неprisутні.

Використання великої букви підпорядковується стремлінням акцентувати увагу на деяких деталях, виділити їх інтонацією. Саме тому автор використовує велику букву в творі в подібних словах: І (даний сполучник демонструє повтор деяких подій, явищ, дій), Я (тут письменник акцентує увагу на тому, що лише він ладний на усе задля коханої), Вона (письменник підкреслює унікальність та неповторність жінки) [48].

Письменник не застосовує специфічних пунктограм для розтлумачення ества твору.

Поезія «І жінка з чорним, як земля волоссям...» Сергія Жадана, створений в художньому стилі. Письменник діє на психічний стан читача із сприянням неоднакових образів. Приміром, художній образ «Я»; постать жінки із темним волоссям та ін.. Через застосовування характерної естетики мови поезія вселяє в читача відчуття прекрасного, а саме кохання. Письменник застосовує розбіжні тропи, надаючи поезії проникливого, благодушного, високомовного обрамлення.

В поетичному творі присутні слова із префіксами – -по, -поміж, -пере: переймаючись, -під: підземних – такі префікси дають виступам різноманітних відлисків у залежності від контексту.

Отож такі слова специфічної стилістичної роботи не здійснюють. Ще присутня тавтологія «Хай за буває...Хай за буває» , «Я готови й... Я готови й» - отак письменник задержує увагу на тому, що вже сказано, щоб виокремити бажання художнього героя на що-небудь. Письменник застосовує дієприслівникові суфікси – ючи: не переймаючись – подібним

способом показуючи зайві дії головного героя, крім отого, що вона робить завжди. Подібні слова демонструють інтимність [52, с. 208].

Морфеми – такі частини вищого ладу, котрі користуються не тільки формою, але мають і зміст. Вони надають словам неоднакових стилістичних переливів: люб'язності, злагідності, розвію. Наприклад в даному поетичному творі Сергія Жадана «І жінка з чорни м, як земля волосся м...» письменник винятково не наголошує на увазі на вираженні тексту за сприянням багатоманітних афіксів, застосовуючи власне корені, котрі надають лексичну вагу, він утворює винятковий вид закоханого художнього персонажа, котрий ладний на все заради своєї «жінки із чорним, як земля волоссям». Всі слова гармонійно з'єднані до купи, закладаючи непідроблений й винятковий взірць лірики.

Лексичний аналіз.

1. Багатовікова лексика української мови:

Спільно індо європейську: світло, земля, листя, знати, волосся, морок, гарячий, темрява, палити, русло, переплітатися, ходити, життя, звертати, позбавляти, дощ, перетворювати, бути, погода, влаштовувати, згадувати, небо, слухати, холодний, спати, тиша, підземний, вигадувати, старий, забувати, любити, пташиний, зелений, заливати [51, с. 23].

Спільна слов'янська лексика: писати, рік, жінка, чорний, вікна.

Спільна східнослов'янська лексика: черга.

Власне українська лексика: будинки.

Іншомовна лексика: куртка, стадіони, знаки, фляга, ринки, літера, телефон, фріки, портвейн, страйки.

Співставлення лексики до її нормативності та емоційності:

В даному тексті неприсутні діалектизми.

Розмовні та просторічні частини в даній поезії відсутні.

Лексика «професіоналізми» в вірші теж відсутня.

Жаргонізмів в вірші немає.

Полісемічні слова в вірші: жінка, роки, чорний, телефон, земля, світло, готовий, морок, гарячий, вода, листя, стіни, листи, крики, знаки, писати, небо, дощ, русла, сни, ходити, любити, життя, палити, звертати, увага, позбавляти, перетворювати, вулиця, слухати, вікна, пам'ять [55].

В вірші не вживаються синоніми.

Антоніми: вечірній морок – ранкове світло, озерна вода – портвейн, слухати тишу та дивитися темряву. В даному вірші антоніми вживаються для вираження контрастності в одному випадку, та для вираження поєднання непеєднуваного як (оксюморон) в трьох інших випадках.

Пароніми та омоніми не вживаються в вірші.

В цьому вірші письменник по великій мірі застосовує фрази, які відносяться до активного словника української мови. Ця поезія не окреслює реальність попередніх років, епох, реальностей, саме тому архаїзми та історизми (назбирають словник неактивної лексики) письменником не застосовується.

Проте письменник сучасності Сергій Жадан застосовує лексику для відзначення сучасності, а саме неологізми, які також належать до неактивної лексики. Одним із таких слів є слово «фріки» [27, с. 45].

Привілей активного лексикону ліричного твору над пасивним – самоочевидна. Письменник, застосовуючи подібні слова, старається донести значення своєї роботи до усякого, хто зачитує даний вірш.

Коли автор творить вірш, п'єсу чи оповідання, у його голову приходять образи різноманітних фактів, персонажів, явищ. Аби дочиста, промовисто, виразно відродити такі уявні ситуації, автор, застосовує різноманітні літературні прийоми. В даному вірші присутні саме такі:

Перифрази: «Помежи раннього світла та вечірніх мороків»;

Паралелізми: «Помежи залізя та гарячого листа, помежи стін та пташиних криків...»;

Метафори: «Листя гаряче», «дощ буде затопляти пам'ять», «на портвейн перемінювати воду озерну»;

Порівняння: «жінка із чорними, як земля, волоссям»;

Зіставлення: «помежи стін та пташиних криків», «помежи ранішнього осяння та вечірніх мороків»;

Епітети: «гаряче листя», «озерна вода», «небо... холодне і зелене».

Такі літературні прийоми виокремлюють текст, змінюючи його на сучасний, оригінальний та щирий, та визначають персональну манеру С. Жадана [30, с. 18].

Витриманою домінантою в вірші являється жінка, до котрої озивається художній герой. Не прозиваючи її ім'я, Сергій Жадан удається до художніх методів, через котрі можна дізнатися про манеру існування героїні, про взаємовідношення головного героя до його коханої, про те, на що ладний він задля неї. Художній герой закохується в жінку, котра «живе собі, не переймаючись зо всім...», ладний задля неї «спалити сусідські будинки», «позбавити місьць керування» та ін., що проказує про його своєрідне відношення до неї. Художній герой ладний «прослуховувати безкінечні байки про те, із ким вона спочиває та й кого вона кохає», тобто дарити свої почуття, здавлюючи їх ґрунтовно у собі, задля того, аби вона була із ним поруч хоч би таким чином.

Герой згодний до безапеляційних дій, аби його кохана жінка не забувала про нього. Для нього безмежно важливо, аби оця жінка віднайшла душевне пристановище у його персоні. Що стосується лексичної домінанти, то доцільно звернути увагу на оті вислови, котрі викликають на собі навантаження сенсом [9, с. 51].

3.1.2 Лінгвістична розмітка

До прозових текстів Сергія Жадана відноситься автобіографічний роман «Депеш Мод» (2004). Зачин роману істинною мірою епатажний – розповідач пригадує про свій первинний алкогольний навик та про власне існування у світі. Поняття свого місця у бутті у 14-ти річному віці являється

у цілому похвальним: «Мене, за немалим рахунком, коли не приходилося наступних демаршів зовні, усе улаштовувало – мене улаштовували ситуації, у котрих я жив, влаштовували люди, із котрими я зносився...» [2, с. 209]. Позаяк становлення героя здійснювалося в часи правління Радянського союзу, то він осмислює сам себе як індивідуума суспільного: «Мене улаштовувала держава, у котрій я жив...». Спів ставляючи себе теперішнього 30-тилітнього із собою 14-тилітнім, письменник відзначає практично брак змін, вимовляє на початку про внутрішні чинники – дипломатичні, цивілізовані, географічні, і лише у останню чергу – особистісні: «Змінились друзі, тобто одні назавжди зникли, а другі натомість появились. Поінакшала пам'ять – вона стала довшою, проте не стала ліпшою» [12, с. 31].

Сергій Жадан вигадав низку колоритних образів – єврей-антисеміт Собака Павло в, комерсант-невдаха Вася Комуніст, товстий гомосексуаліст Какао, Сашко Карбюратор, Чапай, Вова та Володя. Вони побутують на особистій субкультурній території, поживають за вимогами анархії. Персонажі (або швидше антигерої) твору вписуються письменником в близький харківський простір, на що промовисто показують упізнаванні міські топоси – будинок Держпрому, площа Свободи, імення станцій метро та електричних поїздів. Притому міські топоси чітко поділені на два різні світи. Один – світ грошовитих, авторитетних людей, які проживають в центрі міста, наприклад, батько-генерал Марусі, котрий «...останніх 10 років зависає в Харкові, із дружиною в розлученні», підкупив донці «прикольну двох кімнатну квартиру у крутому будинку на площі, із видом на муніципалітет, що правда на найвищому поверсі, під самою вежею...» [28, с. 183].

Проте появлення і самого оповідача-автора, а також його друзів в отому світі епізодична та практично несподівана. Місцезнаходження їх існування – інший світ – це забігайлівки, гуртожитки, робітничі («...існує один район... квадратні кілометри не пролозного особистого простору, моментально за котрим постають заводи, так би сказати – древні фабричні передмістя, в літку там узагалі на подвір'ї нікого не побачиш...»)

чи етнічні («...харківські роми по своєму утілили у життя предавнє ромське бажання про заповітний ромський мегаполіс, вільно поселились масово, але водночас із тим компактно, над рікою, обсипались як могли та практично розтанути в ворожій східній столиці» [31, с. 790]) окраїні міста, тобто андеграунд, виразистим представником котрого уже традиційно у нинішній українській літературі вважається письменник.

Одним із знаків даного існування є вокзал: «...за кілька ночей на Південному вокзалі міста Харькова можливо продавати що-небудь, бодай і душу, якщо вона у тебе є...». В персонажів твору виразно відображені ідеї екзистенціалістів Сатра та Хайдегера про почуття остраху, особистої нікчемності, жаху перед другими людьми й розуміння власної смертності, що обліплюють людину у соціумі. Демонстративні похажі песимістичні установи тотальною атмосферою розпаду імперії.

Блискучим урбаністичним знаком розколу держави являється завод – «колишня гординя оборонної промисловості», котрий герої, за офертою Чапая рішають обікрасти: «...завод розпадався, як і усе у країні, що можливо було вкрати – директор украв, а що не можна було – знівечив...» [42, с. 108]. Іще одним знаком держави, яка само знищується, є образ риби: «...риба з середини просто виорана цими хижачами, їх там ціли й рій..., яка гадість, думаю я, здохла риба, мертва циганська риба, видерта із середини, який жах».

Міському пейзажу проти ставлено опис соснового бору із околиць Харькова. Проти ставлення відбувається на часопросторовому рівні – міський пейзаж, сірий і без надійний являється реальністю 19-річного героя, натомість жива природа, відверта та радісна у своєму існуванні, виринає із дитячих спогадів: «Десь далеко-далеко, на Сході республіки, зовсім пліч-о-пліч із державним рубожом, небо духмянітиме вранішнім лісом... Я йду довгою-довгою лісовою стежиною, зліва від мене та праворуч від мене – височезні і теплі сосни, котрий зігрівають своїм подихом пісок довкола себе, і повітря, і ранковий суботній ліс, і птахів...» [40, с. 102].

Роман «Anarchy in the UKR» – це wspomini про дитинство й юність. Текст скидатиметься із чотирьох фрагментів, у усякій із котрих по десять історій, у котрих багато музики та руху, а ще – нинішній молодіжний сленг Сходу України, що допускає деяким літературознавцям розкривати творчий метод Жадана як натуралізм, як максимальне апроксимація до реальності у деталях. Так Т. Гундорова твердить, що С. Жадан у своїй прозі використовує *«наївний кітч (панк, нарко-панк, молодіжний кітч, кітч революційного авангарду як стильове положення)»* [48].

С. Жадан у романі «Anarchy in the UKR» формулює своє постанову до сучасної політичної ситуації: *«Спробу й як-небудь позбутись політики в своєму житті, звідатимеш чи в дається це тобі, на скільки це тобі стане сил та терпіння, вона над звичайно непливка, ця курва...Я бажаю мати звичайний парламент, котрий би легалізував гашиш, я не бажаю, аби моїми депутатами стояли жирні свині, я не жадаю, аби моїм губернатором був банкір..., я волюю щоб вона – ця молодь – билась не за владу, я бажаю, щоби вона воювала із владою, щоби вона завойовувала банки і обступала обладміністрацію, щоб вона інспектувала бюджет і виганяла клерків із вікон з їхніх кабінетів, щоби вона опускалася на суботники під чорними прапорами»* [35, с. 770]. У ставленні індивіда до громади автор викazuje себе як прибічник анархії: *«Ніколи не інтересуйся політикою, не проказуй газети, не слухай радіо, вибий кінескоп, втули туди кольоровий портрет Мао або Фіделя, ... не іди на вибори, не затверджуй демократію...»* [50, с. 16].

В тексті відбитий розпад імперії та емоції молодої людини, яка була свідком даних подій: *«...ми змушені були приглядатись як доросле життя винищувало нашу країну, як воно тягнуло наших батьків, як воно володало із себе усіх зайвих та не належних, усіх, хто так і не зрозумів, що на справді діється»*.

Розвал СРСР, як і будь-якої імперії, доконче мав супроводжуватися суспільними, наприклад економічними стресами. С. Жадан співчуває своїм батькам, котрі були свідками та учасниками краху імперії, краху візирів, в

котрі вони ввіряли, тому і не наміряється вимовити, що вони одержували не соціалістичний рай, а пастку-лабіринт, в котрому блудитимуть не лише самі, а й їх діти, онуки. Р Харчук відзначає, що у С Жадана конфлікт поміж батьками та дітьми затрачає будь-яку напруженість, напруженість появляється тільки тоді, коли мова приходить про літературних батьків, класиків української літератури, українських соцреалістів чи сучасних поетів. Винятком являється образ Тараса Шевченка, котрого автор уважає істинним революціонером, «своїм в дошку», нарікаючи його дещо фамільярно «Шева». На довід революційності поета автор детально окреслює пам'ятник Шевченкові в Харкові, зіставляючи та порівнюючи його київському: «Червоноармійці та комсомолки показують навколо нього природно, у вся кому разі, ти не питаєшся, з котрого тому повного збірка творів вони туди викрутилися, там їм і місце – декласованим і загарбним. Бо кого їм ще потакувати, як не Шеву, самі пометикуйте» [42, с. 108]. Зображує Жадан і пам'ятник Леніну, котрий є для нього не дипломатичним символом, а невід'ємним деталлю міського пейзажу та власних спогадів: *«... за пам'ятником іллічу, у разі, якщо невдячні нащадки таки приберуть його звідси, я все ж таки буду жалкувати. Надто багато позитиву у мене від нього лишилось. Мовмо, я часто вмовляюсь тут про побачення, я люблю жити під іллічем і чатувати, ...я тут жив, урешті-решт, під сим пам'ятником повних два тижні...»* [39, с. 22].

У другому романі письменник в цілому зостається відданим собі у віддзеркаленні концепту «місто». Переважно це – його фаворитний Харків із топосами університет, площа, обладміністрація, держпром, готель, палацпіонерів, що розташовані у центрі міста та демонструють синтез епох. Харків, на гадку автора, є «універсальним комуністичним мегаполісом», «містом футуризму та комунарської самоорганізації», «єдино канонічна столиця під небесної України» [35, 766]. Однією із атрибутів стилю пост модернізму є текст в тексті. Жадан застосовує цей побір на рівні топосів – готель «Харків» – це місто в місті: «...із високими коридорами та жовтими

простирадлами, із безліччю порожніх кімнат та підвалів, із розгалуженою, в міру розваленою інфраструктурою, кожного вечора оживає та заповнюється рухом, тут можна жити, не сходячи за рецепцію...».

Харківський університет – це також місто в місті, із особистою системою і прийомом життя: «Десять тисяч – це районний центр, десять тисяч – це армія Махна в хороші часи».

Застосовуючи зіставлення із Віденським університетом, студенти якого страйкують через скорочення навчальних фондів, автор відвідує до невтішних умовиводів: «Скільки їх там навчається? Тисяч десять? Чим вони там запалюються, чому зроду не зійдуть на вулицю і не виговорять, що саме вони думають про систему освіти або просто про систему, або просто – що вони думають». Знаком прощання із дитинством, знаком дорослішання являється у романі палац піонерів [41, с. 101].

Цей топос вагомий для враження загального настрою роману – знищення держави, занепадок колишнього життя, переміна епох, підстава суспільних ідеалів індивідуальними: *«Палац піонерів перебував зовсім пліч-о-пліч, як жорстоке опротестовування всіх наших дитячих, нехитрих сприймань про світ – саме тоді, саме тої осені я почав, нарешті, тямити, що ніхто, аніхто й ніколи, ніде і ні за яких-небудь ситуацій на мене не чекає...»* [29, с. 74].

Анти тоталітарний ентузіазм роману утілено у топосах заводу й вокзалу, котрі в даному тексті, на відміну від останнього, набувають глибшого схематичного значення. Залізнична станція і залізниця в повному певним чином опоектизована, щоправда, із помітною фортуною іронії: *«Я завжди інтимно відносився до залізниці, власне, не до залізниць і як способу пересування, а предметно – до колій і насипів, вагонів і семафор і в, до речей, з роблених з особливою, справжньою надійністю, мені завжди подобалися залізничні вокзали, літні вокзали північного Донбасу, на котрий збирався весь місцевий непотріб...»* [34, с. 791].

Письменник порівнює свої думки від відвідин, зокрема, міста Сватове. Віддзеркалення топосу вокзал акцентує ситуацію винищення держави, він «тихий та погано освітлений» [7, с. 84], там *«немає чого робити навіть удень... На вокзалі прохолодно, навіть не зважаючи на те, що зараз літо...»*; посилюються чорні тони у з малюванні автовокзалу, котрий в загальні не працював, навіть кафе, що викликає хвилю обурення й іронії у героя-оповідача: *«...кафе... повинне працювати, а де є кафе, там є яке не яке цивілізоване життя – водяра, котле ти, проститутки, хоча б щось, хоча б якась електрика і комунікації»*.

У зображенні вокзалу в Гуляйполі автор використовує уособлення: *«Вигляду вокзалу був такий, ніби його розбив параліч»*. Антитезою до цього песимістичного урбаністичного краєвиду є згадки письменника про дитячі думки від Луганська і області (він навіть згадує про престару назву – Ворошиловградська): *«... хліборобні райони, наповнені збіжжям і молоком, ... кілька кінотеатрів, гуртожитки, петеу, ремонтний завод, залізничний вокзал. На вулицях багацько піску та абрикосів, абрикоси падають в пісок, їх нехай не підшукує ніхто...»* [26, с. 776].

До творення концепту «місто» письменник включає не тільки Харків, але й інші міста (Сватове, станції Вузлова, Гракове, Луганськ, Старобільськ, Гуляйполе), розташовані на Сході й Півдні країни.

Автор-оповідач паляндрує від рідно го міста до осередку махновщини – Гуляйполя. Ця мандрівка здійснюється в реальному часі й разом із тим – це блукання у глибині пам'яті героя, при чому дві подорожі по суті своїй анархічні: wspomини появляются в свідомості героя хаотично, викликані якоюсь штукою, запахом, подією, так само і конкретна мандрівка ідеться без якого-небудь плану. С. Жадан використовує антитезу – величезні індустриальні міста – маленькі провінційні. Якщо в першому інциденті він захоплюється минулою величчю, висміює над сьогоденням, то у другому виходить на філософський рівень: *«...в малих містах люди спокійніші, вони завчасно знають все, що із тобою трапиться, вони із одного погляду видять,*

*що ти так ані чого й не віднайдеши на цих запорошених вуличках...». Герой-оповідач силкується справдити анархію як манеру власного існування, тому не воліє навістити звичні туристичні предмети (як от барельєф Махна на будинку), він воліє відшукати в цьому місті якісь неувимі знаки: туристи «ніколи не при вертають уваги на речі правдиві й не вибагливі – на стіни домів, мовмо, побиті віспою кулеметного обстрілу, на дряхлі низькуваті явори в безмежжі парку, із котрих, ймовірно, могли висіти вороги трудового люду, вони не уловлюють тиші вулиць, приглушених свого часу рухом армій...» [10, с. 354]. Оці сигнали на будівлях дозволяють героєві втямити себе: *«Я відкопую оці знаки, оці ілюстрації величезної інформаційної війни на домах і пам'ятниках булих радянських міст і розумію, чому вони мені так імпонують – це букви мого дитинства, це кольори моїх вісімдесятих...»*.*

Другий фрагмент роману – «Мої вісімдесяті» – учиняють зміною міських топосів. Це агітпункт, парк культури, гараж, лікарня, гуртожиток, дах. Однак уваги віддзеркаленню даних топосів письменник практично не присвячує, адже його пам'ять приберегла події, а не речі: *«Із куди більшим інтересом я пригадую тепер не речі, які затягували, а людей, яким ці речі припадали, з моєї новітнього задуму вони мені здаються вельми вартішими, а їх дії – безумнішими»* [9, с. 51].

Отже, концепт «місто» являється одним із вирішальних у прозових текстах Сергія Жадана. Відданий він на ступені топосів близького авторові Харкова – університет, готель, держпром, пам'ятників Шевченкові й Леніну, вокзал, завод, які наголошують виразний анти тоталітарний пафос текстів. Урбаністичний краєвид аналізованих романів закликаний надто підкреслити суспільно політичну обстановку розпаду держави в 90-х роках ХХ ст. і, як результат, утрата ідеалів та змісту існування, пошуків молодого особою особистого місця в цій обстановці.

«Депеш Мод» (2004) С. Жадана показує історію покоління 90-х. Як і вся пост модерна література даний текст автобіографічний, отому один із

героїв – оповідач являється представником авторського духовного світу, авторської екзистенції [17, с. 194].

Образ центрального героя відбувається автором за підтримкою застосовування паралелі і антитези, в тому числі й на щаблі вікових категорій. У всякому віці екзистенційні питання аналізуються під протилежним кутом зору. В 14 років герой похвально оцінює себе та своє місце в соціумі: *«Мене, за немалим рахунком, коли не попадалось нових демаршів зовні, все улаштовувало – мене улаштовували ситуації, в котрих я жив, улаштовували особи, із якими я зносився...»*; він осмислює себе як індивідуума соціального: *«Мене улаштовувала країна, в котрій я жив...»* [1, с. 749].

Співставляючи себе нинішнього, 30-тилітнього, з собою 14-тилітнім, письменник відмічає майже неприсутність змін, каже спочатку про зверхні фактори – політичні, культурні, географічні, і лише у останню чергу – особистісні: *«Повернулись друзі, себто одні безповоротно зникли, а другі натомість появились. Трансформувалась пам'ять – вона стала довшою, однаке нестала кращою»*.

В 19 років він домислює над сенсом існування, застосовуючи вряди-годи натуралізм та гротеск: *«...як я живу та для чого? Для чого усе оце? Уся оця боротьба за виживання? гра на утримання рахунку? для чого все це? Мені зараз 19, через 5 років, якщо я не помру від буденного триперу, мені буде всього-на всього 24, Гайдар у сьому віці уже навіть неводив, що я буду орудувати в 24?»*.

Герой мало-помалу підтверджує анархію як головний спосіб існування, оспорує всі традиційні ціннісні орієнтири – родину, державу: *«Я, безперечно, нічого насупроти не маю – там сім'я, батьки, все нормально, я до цього нормально відношуся. Просто це по-справжньому не так уже і актуально, як покажеться, це така фішка, що усі тільки промовляють – сім'я, сім'я...»*; *«Авіалінії, аеропорти, стюардеси – це ширма. По-справжньому у оцьому*

нема КОНКРЕТНОЇ вимоги, розумієш? Варто залишити тільки те, в чому є ІСТИННА потреба. ...У армії також нема ІСТИННОЇ потреби.

Армія народжена тільки для того, щоб виправдувати в наших очах потрібність свого буття» [6, с. 70]. Більше того, безвладдя виповняється й способом мислення героя, що зумовлює його до опротестовування віри: *«Я не вірую в пам'ять, я не ввіряю в майбутнє, я не ввіряю в провидіння, я не ввіряю в небеса, я не вірую в янголів, я не вірую в кохання...»* [21, с. 371]. Це розчарування доводиться автором до нісенітничі, до опротестовування Бога: *«...я знаю про наявність тут, в темних небесах над нами, нашого наступного сатани, котрий дійсно єдиний, хто стоїть, єдиний, чиє буття я ніколи не зведу під сумнів...»*. Домірковуючи над вічними категоріями людського існування, герой створює й особисту дефініцію щастя: *«...торжество і супокій удержуються саме на великому неухильному поєднанні тисячі анікому не потрібних, ненормальних шизофренічних штук, котрі, з'єднавшись у щось неділиме, дають тобі, врешті-решт, тотальне уявлення про те, що таке щастя, що таке буття, і визначальне – що таке смерть»*. Видовище посутенілої дійсності, нікчемності й не спроможності сучасної душі бодай на котрийсь вчинок, добирається апогею у фіналі твору.

Герої Жадана не зуміли досягти цілі своєї мандрівки й вчувають спустошеність та безвихідність. Все-таки письменник залишає читачеві невелику шпаринку, в котру лине світло – це умовний образ слизняка, що є персоніфікацією героя і, у ширшому змісті, нинішнього йому поріддя: *«...зморений, змучений пригніченнями слимак... починає відлазити від нас на Захід – на другий бік платформи. Я навіть гадаю, що оцієї дороги йому стачить на усе його буття»*.

Отож, у обличчях героїв твору Сергія Жадана «Депеш Мод» виразно втілені ідеї екзистенціалістів Сартра та Гайдеггера про відчуття жаху, особистої нікчемності, боязкості перед іншими людьми, країною та усвідомлення своєї смертності, що обгортають людину в соціумі.

Демонстративні однотипні песимістичні встанови загальною обставою розпаду імперії.

3.3 Аналіз даних корпусу

Позиція Сергія Жадана стосовно класиків та й просто наступників, безсумнівно, являється силкуванням демонстративно подратувати читача, котрий налаштований консервативно. *«Оскільки всупереч того, дала чи не дала, в долі людської два однакових є крила»* – такі слова однаково своєчасно вловити і як глум із шкільного правила іще радянського в українській поезії (який нам тепер, здається, не проти вернути нові урядовці, шанувальники «русского мира», бо ж багатоманітна українська література не окликатиметься шаблону «хатнього вживання»), та як безпощадну забаву із концепціями отих сучасних літературознавців, котрі настановляють творчість «неокласиків» у осередок літературної спадщини 1920-30-х років. А означає, і як варіацію на семенківську тему: *«Сьогодні в день мені було так нудно, ніби докупи зійшлись Олесь, Вороний і Чупринка»* [46, с. 476].

Доцільно тут пригадати й містику, яку Сергій Жадан вживає в своїх творах, із буцімто листуванням Тараса Шевченка та Пантелеймона Куліша. Опубліковані «листи» наскільки розбігалися від читацьких обріїв очікування, що зумовили напад на Сергія Жадана одного із екзальтованих читачів. Напевно, факт цього нападу – найліпший відвіт на запитання, чи іронічні «ігри із класиками» є лише не дорогими викрутасами, а чи така «сміхотерапія» нашому літературному та – більше – культурному відпочинку необхідна.

У створеному корпусі використано екстралінгвістичну й лінгвістичну розмітку. Екстралінгвістична розмітка корпусу об'єднує:

а) метатекстові дані. До них належать:

- поле area (сфера) з можливими значеннями авторські праці, збірка, поетичний збірник, проза, переклад;

- author (автор) - у цьому корпусі тільки Сергій Жадан, створено для можливості об'єднання з іншими корпусами;

- genre (жанр): вірші, есе, оповідання, повість, роман, новела, драма;
- name (назва твору);
- source (джерело);
- style (стиль): розмовний, художній, публіцистичний;
- type (тип): мовою оригіналу;
- year (рік);

б) структурну розмітку. Корпус містить дані:

- про межі тексту в тегах <doc> - </doc>;
- про межі абзацу в тегах <p> - </p>;
- межі речень у тегах <s> - </s>;
- спеціальний тег <g/> позначає розділові знаки, які не

відокремлюються пробілом від попереднього токена (Таб 1.).

Лінгвістична розмітка проаналізованого корпусу робіт Сергія Жадана зараз є висновком комп'ютерної морфологічної лематизації та аналізу, виконаних із сприянням авторських інструментів. Структура стандартного тегу до кожного токена є такою: на першій позиції стоїть відмітка граматичного класу слова, далі - відмітки підкласів, всі відмітки – одно символні латиницею чи цифрами, за будь-яким під класом закріплена позиція, яка не перемінюється для неоднакових класів.

«І чужого навчайтесь, й свого не цурайтесь».

До того, як згадувати про дію Сергія Жадана на других авторів, доцільно поміркувати також над тим, що допомогло формуванню літературної індивідуальності самого Жадана.

Можливо, тут посідає місце найліпший для літературної індивідуальності варіант – сплав різноманітних впливів. Якщо казати про лірику, винятково ранню, в ній промовисто видніються традиції рок-поезії, якої-небудь – радянської, західної, української: «вона іще не може задарма

померти / вилизує рани не мов би конверти / вичищати зуби не мов би табельну зброю / та засипає поруч з тобою».

Не помилково поезія С. Жадана не одноразово використовувала для власних пісень такі гурти, як «Люк», «Калекція», «Собаки в космосі», «Оркестр Че» та ін. [50, с. 16].

Другий доволі помітний елемент – література бітників. М'який флер такої лірики можливо почути, приміром, в деяких текстах збірки «Історія культури початку століття». Якщо ж не ставати лише на поезії, то бітницькі риси можна розпізнати й в «Біг Маку», «Anarchy in the UKR» та ін. А от що стосується книжки «Депеш Мод» не мало хто вбачав, що у ній є достатньо перегомонів із знаменитим твором «Москва-Петушки» Венедикта Єрофєєва. Пригадати хоч би залізничні пригоди.

Отож, якщо додати іще названі контексти українських двадцятих, можна побачити, що твори С. Жадана умовно «виростають» із літератури ХХ століття, її найсильніше іскристої, протесаної, незвичайної, експериментальної частини.

Що стосується впливу Сергія Жадана на молодших письменників чи ровесників, то він зміг би стати сюжетом окремого дослідження. Конструкції фраз, сюжетні нюанси, багато інакших речей в вагомій частині наших літераторів користуються «жаданівське» коріння. До речі, він дав причину до активнішого застосовування східної, урбаністичної, пост індустріальної, прикордонної тематики [39, с. 22].

Класи слів у корпусі текстів Сергія Жадана

Іменник	I.*
Дієслово	D.*
Займенник	Z.*
Сполучник	p*
Прийменник	J.*

Прислівник	S.*
Числівник	C*
Прикметник	K.*
Частка	T*
Дієприслівник	Ds.*
Вигук	W.*
Дієприкметник	Dk.*
Абревіатура	A.*
Решта	R.*

Табл. 1.

Чисельні виміри проаналізованого корпусу являються такими: у 52 документах зібрано 952 254 токенів, з яких 612 449 - це слова у 46 039 реченнях. Загальний лексикон охоплює 88 187 різних словоформ та розділових знаків, описаних 169 оригінальними тегами, і 29 172 лем.

У корпусному менеджері доступні такі функції, як побудова конкордансу на підставі простого пошуку, пошуку в лемах, пошуку фрази, словоформи, символу або певного шаблону, побудованого за допомогою регулярного виразу.

«Говорив небагато, однак він говорив смачно».

Часто приходить слухати не мало осудливої критики в сторону творчості С. Жадана. Ця критика часом торкалася тем, котрі він деталізує (і де справді часом займає місце одноманітність), «не серйозності», лексики, бодай географії, але майже зроду не появляється скарг до його образів. Те, що вони цікаві та прекрасні, признають майже усі.

Образність Сергія Жадана – це і влучно або просто дотепно вигадані й намальовані герої, як-от придуманий Степан Галябарда (взагалі, не зовсім і видуманий, але примушений стати знаком цілої української «традиційної естради», чи ж «українського шансону»), брати Лихуї, марксист Чапай, чи брати «Звонімір Бобан та Бобан Маркович», сербські злочинці-нелегали, котрі хочуть прокрастися поїздом до Відня (*«Ти лише уяви, братішка, скільки / у*

світі ребусів та таємниць, скільки борделів / та викрадених телефонів: / нам життя не стане, щоб об'їхати наші угіддя / на віслюках. / А той йому і віджартовується: стане, братіку, стане, / буття розтягується, немов баян, я буду / волочити його у одну сторону, / а ти – у другу»).

Та досить незвичайні співставлення: «Ранкове радіо, нібито пастух / для підлітків та жуків» [17, с. 274].

І просторі метафоричні структури на подоби отих, що є у «Станції метро Смерть»: «Одна справа, коли армія відмирає на напрямі фронту, того, як найменше, варто очікувати від початку, для того фронт й стоїть, якщо я все безпомилково уловлюю, про те населення на центральних станціях Берліна, їм це для чого, отакі речі добре виглядають у кіно, там центральний герой (...), коли повітря проходить, він вбачає далеко спереду, за хребтами тріски і за сірими водоростями, вогні дальньої станції, ще не до межі затопленої фашистами, і виринає своїм тілом з глибочини вільно на платформу, вберігаючись від смерті у темній студеній воді підземки [8, с. 73].

Що правда, цей вокзал теж блискавично мав заповнитись водою, та врешті-решт, стільки не пірнай, скільки не пробирайся, скільки не відсторонюй від себе круглі морські міни із чорними голками, вони все одно просмикнуть тебе на самотнє дно, де нема ні світла, ні життя, де розлягаються холодні каменяки і куди занурюватимуться залізобетонні відламки оформлення вокзалів метрополітену та шматки чорних крейсерів, підбитих у цих потьмарених не безпечних водах».

Рис. 1. Інтерфейс для побудови частотного словника в корпусі.

І лиш по-особливому щемлящі авторські замальовки: «... та щоб вона не змогла відійняти в нас бажання повсякденно шаритись майданчиками, вірогідно, це лише дитяче покликання до дорослих штампів життя, якщо у одному місці та у той же час ти можеш звідати одразу усі схеми, за котрими це життя рухається, – почути смак істинного дорослого життя, яке пахне недорогою водійською їдальнею, повіває дряхлими та про смаленими одежами, повіває, зовсім несподівано для тебе, радянськими парфумами та югославською жувальною гумкою, взагалі проявляє фантастичний душок, та навіть коли трансформуються декорації, переросте влада, переміниться країна, у котрій ти проживаєш, усе одно зостанеться цей запах, адже зістанеться саме існування, в незалежності від того, чи зостанешся у ньому ти» (обидві цитати – з «Anarchy in the UKR») [26, с. 775].

Пошук можна обмежити різними типами текстів, передбаченими екстралінгвістичною розміткою (Рис. 1).

У створеному конкордансі можливі різні типи сортування та фільтрування даних, частотний аналіз морфологічних позначок чи словоформ для леми тощо.

Іншою типовою функцією корпусного менеджера є частотний аналіз із можливістю вибору мінімальної чи максимальної частоти, частиномовних фільтрів, ІЧ-грамів.

Також слід звернути увагу на те, що метафори, які вживає С. Жадан стоять умовно «поверненими» – приміряють не діла другої, третьої чи ще якоїсь натури з головною, а навпаки. Але й більше «традиційний» підхід йому дочиста вдасться – узяти хоч би таку величаву побудову, як оселедці запою із «Депеш мод».

На метафори та повністю «нанизується» най новіша нині проза нашого письменника – повість (традиційно видавці нарекли її «романом») «Ворошиловград». Мовмо, кордон, що заплітає героїв із усіх сторін та пульсує, буцімто пре великий пітон [19, с. 65]. Чи важливо перераховувати, наскільки усього може означати та символізувати межу, бодай якщо південь Луганської області він й дійсно географічно застилає? Або стара назва Луганська – Ворошиловград – як метафора пам'яті, особистої історії. Цей Ворошиловград, і ще й вигнаний на обгортку, дав недоброзичливим до С. Жадана читачам та критикам іще один поштовх обвинуватити його у оспівуванні радянського буття. Для тих, хто насправді в цьому переконаний, однаке, варто подивитися під обгортку – коли отут хоча б якоюсь міркою й оспівується минувшина, то безкінечно приватне, власне, приватне минуле. Саме ті безпристрасні умови, в котрих минулість фігурувала, й уможливило походження у «Ворошиловграді» занедбаних піонерських таборів як ще однієї метафори. А неподільна світорозуміння книги – ідеологія братерства та відвічальності (жахлива нестача котрих у нашій громаді, до речі, більше ніж обґрунтовано довели події 2010 року, коли книга вже здійснюлася друком).

Незмінною деталлю мови С. Жадана являється ще лексична простота, насиченість розмовними висловами. І ще – русизми. Здається, що мова

С. Жадана у цьому змісті правильною мірою поступкою між літературною мовою, житейським діалектом україномовної меншини у східних регіонах (Жадан відбувається із цього часто ігнорованого населення) і не правильна російський більшість нашого народу. Навряд чи хтось спростує те, що на тлі реанімації другими авторами забутої лексики, життєдіяльного використання сленгу вітчизняна література не перешкоджатиме цим підходом [16, с. 151].

"Нас не хвилюють сюжети й інтриги".

Сергій Жадан, можливо, обрав три головних напрями в області сюжетно-структурної конструкції своїх прозових книжок. Перший (винятково перший за часом) найбільш чітко упередметнено в збірці оповідань «Біг Мак» і в книжці «Анархія в УКР» (справді можна мовити, що він укладатиметься із новел). Характеризується тяжко безформним сюжетом, котрий то вгасає пунктиром або мізерною річкою «під землею», то перекочується назовні. Звісно, тут посилюється «плавність» викладу, загострюються таємничі, абсурдні та смішні деталі героїв, лінійно не вмотивовані дії і т. Чому народи кудись переїжджають (наприклад, автостопом в Німеччині), говорять щось не визначене, зустрічають із кимось, і перш за усе це бурлить красивий та трохи пристрасний світ, наповнений образами і малюнками. Ці роботи найбільш самодостатні, "чисті".

Друге спрямування - "сюжет" ("Депеш Мод", "Ворошиловград", оповідь "Порно" і ін.) [58, с. 762]. Тут Герман Корольов осилює бізнесом, який зненацька впав йому на голову, вирішується кинути виклик бандитам-депутатам та заводить декілька перспективних знайомств із жінками. П'яний пес Павлов відвідує футбольний матч в димі, і народжується інтрига щодо того, що із ним там буде і позбавить його відтілююча обережна поліція. Але це не значить, що в таких творах С. Жадан зовсім забуває про прямі особливості письма, вони залишаються в силі, просто зараз не так очевидно діють, «під прикриттям». Теми і інтриги, але, все-таки зступають дивними, «ляпасами».

Щодо третього виду, то навіть не знати, як його ліпше наректи. Приміром, «риторичний». І, врешті-решт, на передній план впевнено сходять

пригадуванні уже у даній статті риторичні методи, повторення, парадоксальні ситуації, дотепи, вирази та анти афоризми. Згубивши опору міцних малозрозумілих художніх шарів та не отримавши, взамін, монолітного сюжетного опору, риторичність тут «зникає», приближається до «мурмотіння» [38, с. 81].

Інструмент частотного (Рис. 2) аналізу корпусу дає змогу, крім того, вибрати всі леми та всі словоформи.

WORDLIST Corpus of texts by S. Zh. ⓘ

word (97,044 items | 996,149 total frequency)

Word	Absolute Frequency ?	Word	Absolute Frequency ?
1 і	27,225 ...	14 як	6,405 ...
2 не	20,628 ...	15 а	6,282 ...
3 на	18,443 ...	16 так	4,749 ...
4 в	16,135 ...	17 його	4,617 ...
5 що	14,011 ...	18 із	4,369 ...
6 з	12,049 ...	19 про	4,285 ...
7 я	11,871 ...	20 вони	4,223 ...
8 у	10,744 ...	21 та	4,187 ...
9 й	10,419 ...	22 ти	4,135 ...
10 до	8,061 ...	23 але	4,125 ...
11 це	6,727 ...	24 вона	3,837 ...
12 за	6,663 ...	25 ми	3,755 ...
13 він	6,608 ...	26 від	3,727 ...

Рис 2. Фрагмент словника частот словоформ із корпусу Сергія Жадана.

Рівнозначний підхід до поетичності передає здатність розпізнати в ній лірику суто «пригодницькі» (наприклад, «Хороші молоді поети»), поетичні (велика частина книги «Лілі Марлен») й відзначені душею мета фізичності (як-от «Госпелс і спірічуелс» — глумливої, безглуздої, але все ж).

До речі, забавляє те, наскільки вільно та віртуозно Жадан володіє розмаїтими техніками версифікації. А от із огляду суперечок про те, «що значніше — римована поетичність чи верлібр», це ще й повчальне. Усе ж,

можливо, максимальна доля його віршованих творів – римована сила ботоніка. Зі спосібністю в окремих випадках минати рубіж вкрай неважкої, втім голосної «пісенної лірики» – *«Два сонні шофери вже третю ніч про щось перешиптуються, / і в сутінках волочеться, і п'яно за морочуються, / криво посміхаючися усякому китайцю, / які їм опорядкували тут китайську окупацію, / фігають по облому, долаючи утому, / щоб цю китайську наволоч підвезти до межі, / щоби обезсилити їх на митниці місцевим чи поліції, / і відкупити шмоток, алкоголю і по піцці. / Таланять / триста китайців день до Будапешта, / триста китайців годину до Будапешта, / триста китайців добу до Будапешта – / перші вже на місці, під тягнуться і решта.»* Не помилково із даного тексту Сергієм Жаданом і заодно «Собаки в космосі» було винайдено репті, доволі приступне в суспільних мережах інтернету [46, с. 476].

Та це не з'ясовує важливих християнських обличь більшої або меншої виразності та насиченості. Хоча б й така цитата: *«Врейти-решт відхрестилася мокреча осіння. / Після всіх поминальних су доріг / Над його вершиком птахи воскресали / Зв'язали тернове гніздо»* або купа менш без сумнівних речей, від не одмінних «риб'ячих» постатей організовуючи (якось на початку 2000-х років у приватній розмові із автором цієї статті Сергієм Жаданом витлумачував їх саме як християнські). Характерологічну роль зіграє релігія та віра у «Ворошиловграді». Вони повсякчас проминають об'єктами іронії, але ні на мить не заперечуються цілком і «по факту» виступитимуть винятково похвальну роль [50, с. 15].

У вірші «Словники на службі церкви» поетичний герой, від котрого кохана навіки їде за кордон, не може молитись, проте готовий заснувати працювати це, бо так доступом попросила вона – можливо, відхідна в оцьому епізоді зіграє роль радше гасла безнадії, ніж ділового зразку втілення бажань, але являється ще оригінальною підпорою «попри все», можливістю ще раз удихнути атмосфера, накрутіть якщо його буцімто й нема.

Достовірно, що й сам Сергій Жадан витовмачує усе оце якось по-іншому, по-всякому може піймати вилиті мотиви та абихто незв'язаний читач, проте мені парується, що у його творчості віра (безхмарна річ, поза конфесійна, не формальна, інтуїтивна, більш-менш конструйована, вірогідно, хоч не до кінця усвідомлена) виконає функціонування подібного собі душевного не всякчас виразного «кістяка» фактів, на який можна спертися й через котрий здійснюється потаємний, безперервний, пульсуючий взаємозв'язок зі світобудовою. Така відносна, проте невідворотна «релігійність» що-небудь походить тичининську [36, с. 787].

«Пісня світла».

Моментально опісля віри гоже буде здумати про любов. Як на мене, вона –джерело думку і джерело не оцінки творів С. Жадана. Кохання у багатоманітних сенсах, тож про неоднакові й доречно порозмовляти.

Той читач, думка якого не пригальмовуватиме на хтозна-яких маргінальних образах і тематиці, величезних заворотах тощо, може викарбувати, що коханням «начинене і підсвічено» мало не будь-який текст цього автора. Яке мотивування вчинків тих чи неприємних героїв? Або, зовсім, тих їхніх діянь, завдяки яким вони підпадають на сторінки? Це не овальне обґрунтування, що потрапляє із повсякденної логіки, із побутової вигоди та протилежних аналогічних речей. Висипатиме, в більшості інцидентів спрощені витримані зв'язки замінюються тут власне любов'ю [53, с. 11].

«Вісім оповідей про Юру Зойфера», «Оборонець трансвеститів» – богатир, котрий появляється застраховувати тих, кого відбороняти ніхто не хоче. Повсюди «народовська» колізія личила би кінцю XIX або початку XX століття. Проте Жадан докладає сюди своє своєрідне письмо, образність, солонуваті реалії «суспільного дна» й переплутує мозаїку так, що ми вже й буцімто не вбачаємо, як нам докладають: благословити слабкого — це безкінечно, це вчинок.

Словотвірний та морфологічні еталони класифікації індивідуальних авторських іменників надають можливість розділити їх на п'ять основних груп:

- 1) конфіксним;
- 2) суфіксальним;
- 3) основоскладанням;
- 4) префіксальним;
- 5) редеривацією.

А пригадаймо, навіщо раптом зійшлися в свою непоміркувану Одиссею хлопці із «Депеш Мод»? На розшукування колеги, який треба вручити важливу й безрадісну новину про кончина його дядька. Багато чого в даному сенсі є сказати і про жильців «Ворошиловграда». Вони зараджують одне одному і Герману, який поверувався з Харкова, вбезпечують проти рейдерів древній аеродром (слід видавити, із погляду «життєвої правди» епізод звершення над рейдерами вийшов у літератора не дуже аргументованим, недарма критик Тетяна Трофименко ескортувала зіставленню з Парком Горького в Харкові, світова оборона якого влітку 2010 року відійшло безмежно печально, але не всім же бути драматичними реалістами), абикколи заповнюють одне одного півголосним людським теплінню і світлом [38, с. 82].

Любощі і добро в творах Жадана – мовби силове полівку, котре в якийсь чарівний зразок раптом підпорядковує собі рух всього навколишнього навмисне недосконалого макрокосмові. В даний одна з визначальних принад художнього світу Сергія Жадана, і той, хто не провіститиме або не закарбувати цього, навряд чи його покохати [45, с. 61].

Можна вилити й так: чи не в більшості інцидентів Жадан шукає любовість і добро нехай там, де їх, на вихідний думку, не може стояти за визначенням.

«Талісман з ілюзій та оман».

Заснувати варто із того, що в багатьох його текстах любові або відсутнє силуетно, або не виконає якоїсь домінантної ролі, і більше точно не прописується у дуже правдивий чи дуже безстидний спосіб майже повік. Здебільше воно ходить як «стосунки», як що-небудь таке, що настроює життєві колізії, екзистенційні роздумування. Часто «приховується» за якимись іншими передбачати [52, с. 209].

Є, звісно, і менш журливі варіанти, ніж ця спрощена, але завітна, зграбна і зворушлива оповідь. Так, вірш «Паприка» з тієї ж «У.Р.С.Р.»: *«Тому, що так, як вона лякається за нього, я не умудрюся / ніколи і ні за кого оглядатись, тому, що з такою легкістю, / з котрий-небудь вона кладе йому до протекцій ці літеплі цитрини, я не примудрюся / ніколи жодний нічого віддати; / буду і далі за ними іти, / в височезних виснажливих померках супермаркету, / з золотою травою під ніжками, / з мертвою рибою на руках, / нагріваючи її серце / особистий диханням, / нагріваючи своє дихання / її серцем»* [29, с. 364].

Тобто любов в Сергія Жадана причується річчю перш душевною, метафізичною, зрештою — душевною. Такою, що може зумовити людині драйв, відраду, силу, як у «Паприці», чи «збити», як у «Каса довідок не дає». А видко, не душевною потугою, а подією природи? Таке тонкослізне сприймання даної теми у якому разі не може промовчати жодна знущальна маска, хоч, для уважного читача.

А передовим твором, де Жадан благословив собі більш-менш нелукаві описи еротичного боку кохання, піддається, є «Ворошиловград». Чим не приключка почекати на дальший тенденції [22, с. 185]?

Нахиляти підсумки, коли ідеться про Сергія Жадана, безумовно, рано (а старатись охопити всі її властиві риси й полівок активності в одній статейки – пізно). Але вже сьогодні можна казати про деякі засадничі речі. Саме Жадан проступив тим писакою, котрий зріднив дуже транзитний, хиткий, трагічний дух часу нашої уривки світу 1990-2000-х років, його насмішку, цинізм, біль, споживацтво, кволий радикалізм із безмежно в своїй

суті помпезними штуками — з усеохопністю благодушна, любов'ю, таємничим коханням, прихильним внутрішнім світлом. І натхнув усе це оргінальним пружким письмом, образним і гостроязиким. Не дивно, що така мішанину стала гірше ніж помітною. Не незвично, що вона визватиме такі різні резонансу.

Висновки до розділу 3

Сергій Жадан — зірка нашого часу, про нього чули всі від підліткового віку і до старших читачів. За п'ятнадцять років письменницької праці письменник романів «Депеш Мод», «Ворошиловград», «Інтернат» поставив себе як одного із центральних постатей сьогоденної української літератури. Крім письменницьких читань та сходжень, не одна сотня слухачів відвідують виходи музикальних проєктів письменника «Лінія Маннергейма» та «Жадан і Собаки».

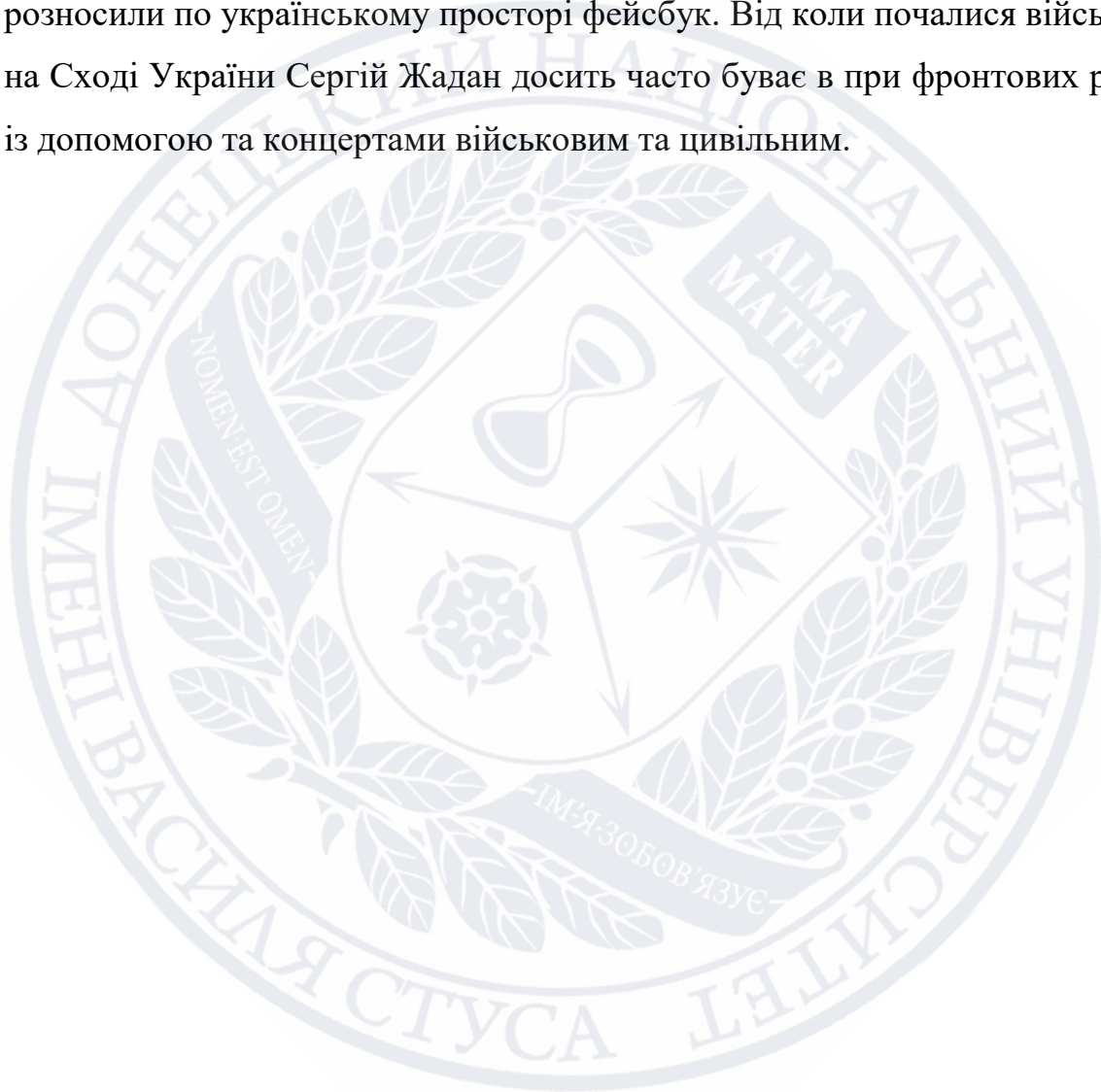
Коли чуємо «Жадан» — розуміємо «Депеш Мод», «Волошиловград» та «Anarchy in the UKR». Багато для кого Сергій Жадан — перш за все письменник. Найсильніше уславили цього діяча його твори мистецтва. Його твори здобували престижні нагороди (приміром, «Волошиловград» визнали книгою року за версією BBC), перекладалися мінімум на шість мов, а на загальні читання приходять тисячі поклонників.

Попри свою письменницьку роботу, Сергій Жадан підкорює також музичну сцену. Гурт «Жадан і Собаки» створюють суміш панку та СКА, де письменник Жадан зачитує свою поезію, покладену на музику. Така собі кобзарська діяльність на сучасний лад.

Інакший проєкт — «Лінія Маннергейма». Тексти пісень теж належать перу Жадана. Сергій Жадан спільно із Євгеном Турчиновим учасником гурту «Собаки» в 2017 році разом із Дмитром Зінченком та Кадановим Олегом музикантами «Оркестру Че» заснували своє рідний новий гурт «Лінія

Маннергейма» та видали іще один акустичний електро-альбом «Де твоя лінія?».

Сергій Жадан приймає ініціативну громадянську поведінку. В 2004 в час Помаранчевої революції він був наглядцем на харківській площі, підтримував анархістські, ліві міркування, відео фрагменти із пораненою скривавленою головою під час Євромайдану в Харкові безліч разів розносили по українському просторі фейсбук. Від коли почалися військові дії на Сході України Сергій Жадан досить часто буває в при фронтових районах із допомогою та концертами військовим та цивільним.

ВИСНОВКИ

Проблема автоматичної обробки природомовної інформації на сучасному етапі є надзвичайно актуальною для галузі корпусної лінгвістики. Репрезентативний, машиночитаний та розмічений корпус українською мовою – результат цінної та довготривалої роботи. Користування таким корпусом не тільки сприяє дослідницькій діяльності, але й підвищує швидкість і ефективність визначення незнайомого слова, певної словоформи тощо у контексті. З цією метою, сьогодні все більше спеціалістів звертається до корпусної лінгвістики, адже ця сучасна галузь мовознавства сприяє кращому розумінню особливостей функціонування мови в різні періоди свого існування, дозволяє спробувати відчувати мову такою, яка вона є, якою розмовляють та використовують в певних ситуаціях.

У 1962 році в Університеті Брауна (США) вчені розпочали роботу над корпусом текстів сучасного американського варіанту англійської мови Brown Corpus, що й стало початком розвитку корпусної лінгвістики. Цій темі присвятили свої дослідження та роботи різні вітчизняні та зарубіжні мовознавці, такі як: McEnery T., Wilson A., Hardie A., Lagera T., G. Barnbrooka, Демська-Кульчицька О. М., Жуковська В. В., Широков В. А., Бугаков О. В., Грязнухіна Т. О. та ін. Аналіз результатів їх праці свідчить, що корпусна лінгвістика розглядається науковцями як наука та методологія, але в будь-якому разі вона володіє потужним практичним потенціалом, що дозволяє науці розвиватися завдяки отриманню більш надійних та обґрунтованих результатів та висновків, винайденню нових сучасних явищ та тенденцій. Крім того, корпусна лінгвістика знаходить своє практичне застосування у різних галузях роботи спеціалістів мовознавчої, перекладознавчої, педагогічної, соціальної, юридичної та ін. сфер.

Створенням корпусу текстів на основі вивчення текстів окремих письменників займалися такі українські дослідники як І. Кульчицький, І. Ліхнякевич, Н. Лотоцька, Н. Дарчук та С. Бук.

Жадан Сергій Вікторович – відомий український письменник, перекладач, прозаїк, есеїст. Його письменницькі роботи отримали величезні національні та міжнародні нагороди, їх перекладали на тринадцять мов, зробивши автора одним із найбільш відомих нинішніх українських письменників. Автор, поміж іншого, поетичних збірок «Цитатник», «Пепсі», «Генерал Юда», «Марadona». Його роботи приносять на собі відбиток справедливого відчуття світу письменником та відображають правдивий фрагмент дійсності, на який літературні попередники Жадана не сильно акцентували увагу. Творчість Сергія Жадана відрізняється чотирма основними рисами, тематичні та ідейні принципи, котрих Жадан додержується в своїх працях. Водночас вони являються рубежами його обдарування, це – автобіографічність, авангардизм, урбанізація та постмодернізм [39, с. 21].

Для творів цього письменника характерними є вживання розмовної лексики, просторіч, нецензурної лексики, суржиків, іншомовних одиниць, запозичень. Використання такого різноманіття лексичних одиниць робить Сергія Жадана одним із найяскравіших авторів індивідуальної манери сучасної української літератури. Досліджено деякі властивості персонального почерку Сергія Жадана на ідеалі ліричної творчості, а саме: використання професіоналізмів, жаргонізмів, арготизмів, капролярій, інтернаціоналізмів, сленгізмів тощо.

Існує багато різних корпусів, серед яких виділяють наступні типи: загальномовні, спеціалізовані, динамічні, статичні, дослідницькі, ілюстративні, інтерпретаційні, повнотекстові, фрагментарні, діахронні, синхронні, паралельні, писемного, усного мовлення та змішаного типу та ін.

Дивлячись на те, виконання яких завдань переслідує користувач, корпус може створюватися з урахуванням його призначення, але в будь-якому випадку такий корпус, який представляє собою сукупність стандартно організованих електронних текстів, має відповідати вимогам до його організації, тобто корпус має бути репрезентативним, збалансованим,

автентичним, відібраним, машиночитаним та розміченим, тобто з включенням до текстів та їх компонентів спеціальних міток.

Під час створення корпусу виконуються спеціальні процедури (наприклад, токенізація, лематизація, стеммінг, парсинг), які допомагають проводити аналіз текстів на морфологічному, семантичному, синтаксичному рівнях з використанням програмних засобів, якими є корпусні менеджери або конкордансери.

Створивши свій власний корпус з урахуванням власних потреб, можна швидко та доступно отримати потрібну інформацію. Так, було проведено дослідження, мета якого – визначити основні лінгвістичні та екстралінгвістичні параметри при формуванні корпусу текстів на основі творчості С. Жадана. Корпус текстів Сергія Жадана створений за допомогою вільного корпусного менеджера NoSketch Engine (<https://www.sketchengine.eu/>), розробленого в університеті Масарика (Брно, Чехія) (Rychly & Smrz, 2004) із лінгвістичною та екстралінгвістичною розміткою.

Лінгвістична розмітка проаналізованого корпусу робіт Сергія Жадана зараз є висновком комп'ютерної морфологічної лематизації та аналізу, виконаних із сприянням авторських інструментів.

Екстралінгвістичні розмітка охоплює: метатекстові дані та структурну розмітку. Метатекстові дані містять такі структурні одиниці як поле, автор, жанр, назва твору, джерело, стиль, рік, видавництво. Структурна розмітка включає інформацію про межі тексту, абзацу, речень в тегах та спеціальний тег.

Структура стандартного тегу до кожного токена є такою: на першій позиції стоїть відмітка граматичного класу слова, далі - відмітки підкласів, всі відмітки – одно символні латиницею чи цифрами, за будь-яким під класом закріплена позиція, яка не перемінюється для неоднакових класів.

Виконано кількісний порівняльний аналіз праць, а саме роману "Депеш Мод"(2004) та твору "Марко" зі збірки "ДНК" (2016). Визначено, що складні

речення в кількісному відношенні являють близько 80% посеред всіх речень. Таким чином, у творі "Марко" налічується 69 сполучникових складних речень, із котрих складнопідрядні становлять 57, а складносурядні – 12, себто 82,6% і 17,3% відповідно. У романі "Депеш Мод" нараховується 115 сполучникових складних речень, котрі мають тільки 2 частини, із котрих складнопідрядні становлять 79, а складносурядні – 36, тобто 68,7% і 31,3% відповідно. У оповіданні "Марко" речень із кількома підрядними 8 із 65 усіх складнопідрядних, що становить 12,3%, а у романі "Депеш Мод" – 24, що становить 6,7% від усіх складних речень у романі. Абсолютну більшість серед усіх синтаксичних конструкцій у романі "Депеш Мод" С. Жадана становлять речення з різними типами зв'язку. Таких речень нараховується 202, що становить 56,3% від усіх складних синтаксичних конструкцій. Складносурядні речення у прозі С. Жадана трапляються значно рідше, ніж складнопідрядні і багатокomпонентні. У порівнянні з складнопідрядними, складносурядні становлять лише 17,3% у оповіданні "Марко" і 32,1% у романі "Депеш Мод". Найменш уживаними у прозі автора є прості речення, а також складносурядні синтаксичні конструкції.

Чисельні виміри проаналізованого корпусу являються такими: у 52 документах зібрано 952 254 токенів, з яких 612 449 - це слова у 46 039 реченнях. Загальний лексикон охоплює 88 187 різних словоформ та розділових знаків, описаних 169 оригінальними тегами, і 29 172 лем.

У корпусному менеджері наявні такі функції, як побудова конкордансу на підставі простого пошуку, пошуку в лемах, пошуку фрази, словоформи, символу або певного шаблону, побудованого за допомогою регулярного виразу.

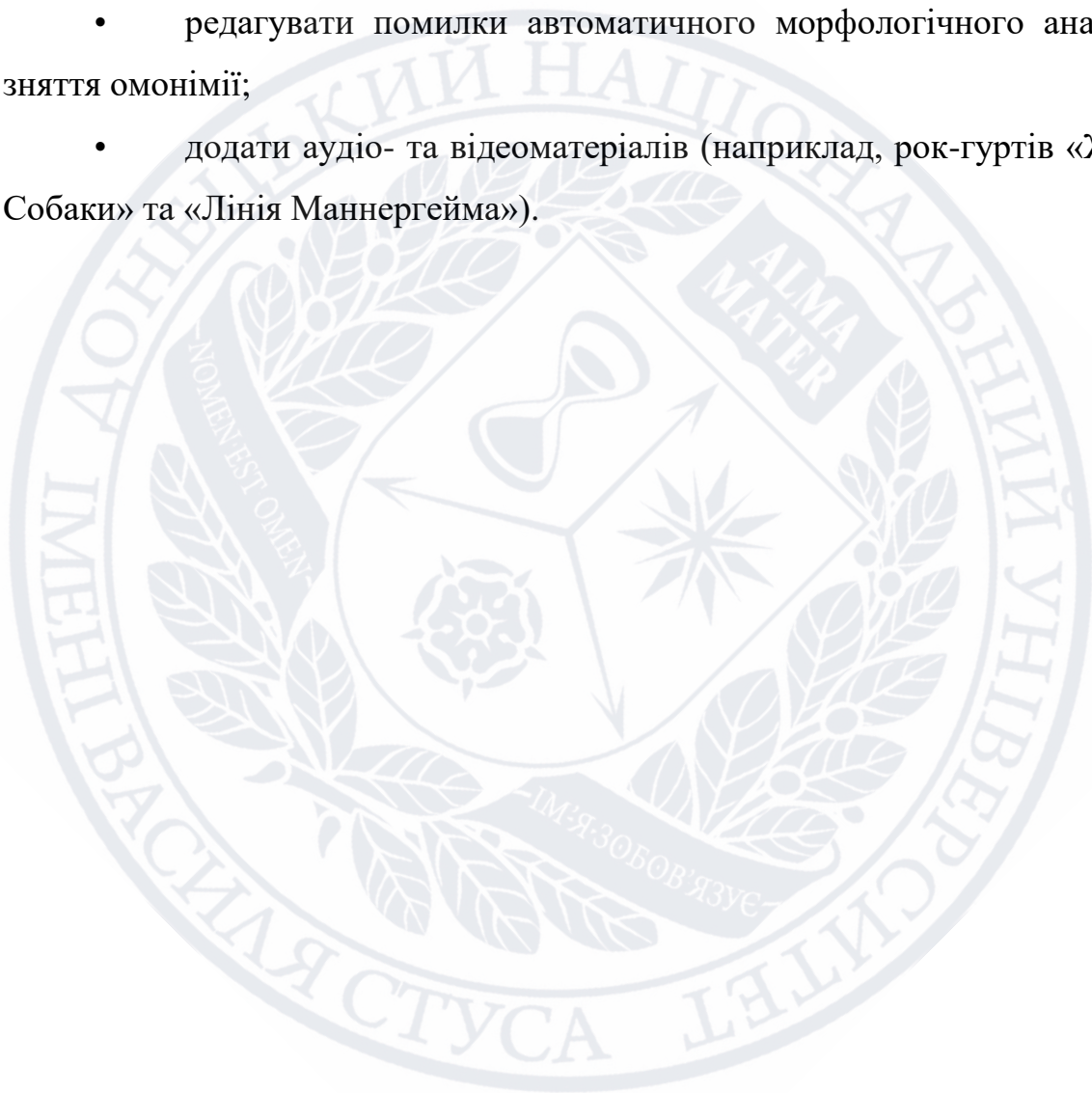
Отже, створений корпус текстів Сергія Жадана є дослідницьким і динамічним, має екстралінгвістичну та лінгвістичну розмітку.

У корпусному менеджері наявні такі функції як: а) побудову конкордансу на основі простого пошуку, пошуку в лемах, пошуку фрази,

словоформи, символу або шаблону, створеного за допомогою регулярного виразу; б) частотний аналіз для словоформ, лем та тегів.

Для подальшого розвитку корпусу необхідно його удосконалити та розширити, реалізувавши наступні ідеї:

- додати переклади праць С. Жадана російською, англійською та іншими мовами;
- редагувати помилки автоматичного морфологічного аналізу та зняття омонімії;
- додати аудіо- та відеоматеріалів (наприклад, рок-гуртів «Жадан і Собаки» та «Лінія Маннергейма»).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрухович Ю. І. Станси для Сергія. Капітал. Харків: Фоліо, 2013. С. 746-749.
2. Бондар А. В. Равлик відповзає на захід. Харків: Фоліо, 2013. С.753-754.
3. Бондар-Терещенко І. Є. Про двотисячні як нульові. 2005. № 192 (листопад). С. 208-210.
4. Боровицька О. М. Дискурс як об'єкт дослідження соціальної стилістики. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2009. Вип. 46. Ч. 1. С. 79-85.
5. Ганжа Л. «Тому що насправді...». Харків: Фоліо, 2013. С. 781-783.
6. Голобородько Я. Ю. Саундтреки свідомості. Стиль Сергія Жадана. Український літературний істеблішмент: Збірка статей. К.: Факт, 2006. С. 62-78.
7. Голобородько Я. Ю. Артгейм. Чоловіча ліга. Український літературний істеблішмент: Збірка статей. К. : Факт, 2006. С. 3-6.
8. Гудзь Н. О. Генезис поняття «дискурс» у сучасній лінгвістиці. Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. (105).
9. Гундорова Т. І. Кітч і література. Травестії. К.: Факт, 2008. 284 с.
10. Даниленко В. Г. Суспільство в сумному дзеркалі новелістики: (психологічні тенденції української малої прози 80 - 90-х років ХХ століття) / В. Г. Даниленко // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2000. № 5. С. 46-53.
11. Даниліна О. В. Концепт Місто у прозових текстах Сергія Жадана. Актуальні проблеми словянської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. Вип. XXIII. Ч. 1. 2010. С. 347-354.

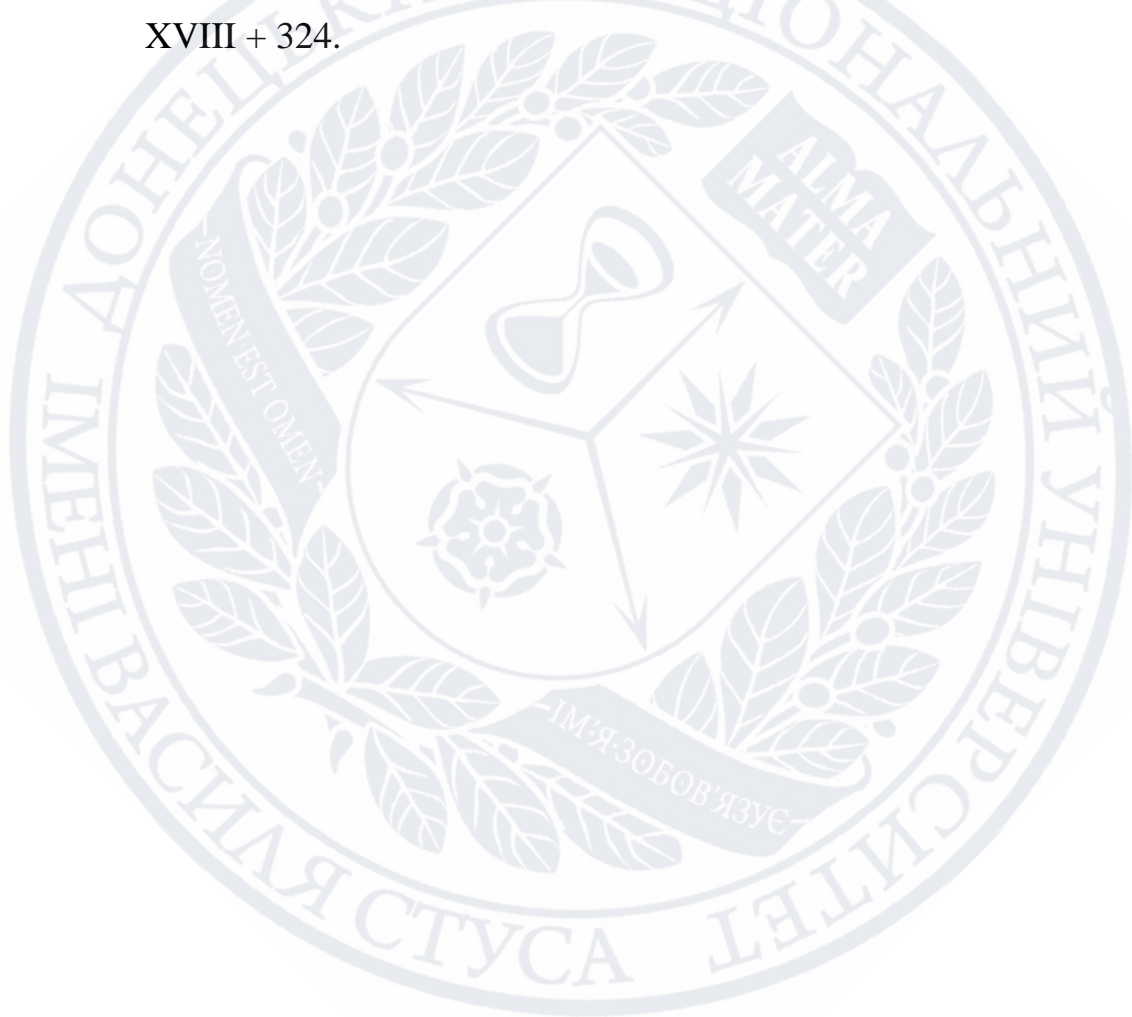
12. Дарчук Н. Корпус текстів як джерело літературознавчих і мовознавчих досліджень. Лексикографічний бюлетень: Зб. наук. пр. К.: Ін-т української мови НАН України, 2006. Вип. 13. С. 34-37.
13. Демська О. М. Текстовий корпус: поняття і визначення. Дивослово. 2011. № 10. С. 35-37.
14. Демська-Будзуляк Л. М. Зміна поколінь - реальність проблеми? Слово і час. 2001. №1. С. 28-31.
15. Демська-Кульчицька О. Національний корпус української мови: концептуальний аспект. Лексикографічний бюлетень: Зб. наук. пр. К.: Ін-т української мови НАН України, 2006. Вип. 13. С. 5-9.
16. Десятерик Д. «Не розумію, для чого займатися справою, від якої тобі важко»: Сергій Жадан про нові книжки, дві українські літератури та ліву ідею. День. 2005. С. 7.
17. Ємець-Доброносова Ю. Як риба у воді (Необов'язкові роздуми над книгами Сергія Жадана «Балади про війну і відбудову», «Історія культури початку століття» та ін.). Сучасність. 2004. № 4. С. 146-151.
18. Жадан С. В. Капітал. Харків: Фоліо, 2013. 797 с.
19. Жадан С. В. Сергій Жадан: «Автобіографічність - це хвороба української літератури». Політика і культура . 2003. № 36. С. 40-41.
20. Жуковська В. В. Вступ до корпусної лінгвістики: навчальний посібник / В. В. Жуковська. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 142 с.
21. Жулинський М. Г. Чи відчуваємо ми катастрофу в простій українській душі: бесіди про сучасну літературу. Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2001. № 2. С. 50-64.
22. Зборовська Н. В. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. К.: Академвидав, 2006. 504 с.

23. Зборовська Н. В. Психоаналіз і літературознавство: Посібник. К.: Академвидав, 2003. 392 с.
24. Ільницький О. С. Трансплантація постмодернізму: сумніви одного читача. Сучасність, № 10, 1995. С. 111-115.
25. Комих Н. Г. Соціологічний дискурс: особливості відтворення. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філософія. Культурологія. Політологія. Соціологія»: науковий журнал. Сімферополь: ТНУ імені В.І. Вернадського, 2011. Том 24 (63). № 2. С. 234-238.
26. Корнелюк І. Битва за відсоток. Контракти, 2008. № 5. С. 68-71.
27. Кушнір А. Бути Жаданом. Харків: Фоліо, 2013. С. 774-778.
28. Лавринович Л. Б. Сучасний український постмодернізм - напрям? стиль? метод? Слово і час. 2001. № 1. С. 39-46.
29. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. М.: Советская Энциклопедия, 1990. 685с.
30. Лихограй Р. Поезія нової доби: (поет, прозаїк, перекладач Сергій Жадан). Українська культура. 2006. № 9. С. 18.
31. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К.: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
32. Лук'янець Г. Г. Основні напрямки сучасних корпусних досліджень. Наукові праці Національного університету харчових технологій, 2012. № 44. С. 127-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnukht_2012_44_22
33. Маринюк М. Корпус текстів: Основні параметри та переваги. Система в структура східнословянських мов, №10, 2016. с.183-185.
34. Маркова Ю. В. Социальная реальность социологического дискурса. Социологические исследования. 2007. № 1. С. 42-47.
35. Матвієнко С. Анархітектура: нотатки на берегах поезії та прози. Жадан С. В. Капітал. Харків: Фоліо, 2013. С. 789-793.

36. Матіяш Б. В. Його приватна територія. Жадан С. В. Капітал. Харків: Фоліо, 2013. С.763-773.
37. Матіяш Б. В. Проза поета, або Майже нотатки на полях. Жадан С. В. Капітал. Харків: Фоліо, 2013. С. 784-788.
38. Павлишин М. Р. Застереження як жанр. Сучасність. 1995. № 10. С.116-119.
39. Пахльовська О. Українська культура у вимірі «пост»: посткомунізм, постмодернізм, поствандалізм. Сучасність. 2003. № 10. С. 70-84.
40. Пінчук М. На перехресті: Сергій Жадан і Шістдесяті. Критика. 2007. № 11. С. 21-23.
41. Поліщук О. Б. Автор і персонаж в українській новітній прозі. К.: ПЦ «Фоліант», 2008. 176 с.
42. Поліщук Я. О. Постколоніальний аспект сучасної літератури. Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2006. № 2. С. 98-102.
43. Поліщук Я. О. Що змінюється в сучасній літературі. Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2005. № 4. С. 104-112.
44. Радинський О. Література проти моралі. Андрухович, Бондар, Жадан, Подерев'янський про НЕК. Українська правда. Життя. 2010.
45. Романенко В. Сергій Жадан: Народу нас..ти на цю купку «інтелектуалів». УНІАН. 2009. 10 вересня.
46. Рыков В. Корпусная лингвистика [Електронний ресурс] / В.Рыков. – URL: <http://rykov-cl.narod.ru/lekcii.doc> (дата звернення: 12.10.2020)
47. Сиваченко Г. М. Зрушення кордонів: пост соціалізм чи постмодернізм? Слово і час. 1991. № 12. С. 55-62.
48. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. С. 300. URL: <http://sum.in.ua/s/korpus> (дата звернення: 12.10.2020)
49. Словник української мови: у 11 т. Т.9. К. : Наукова думка, 1978. С.476.

50. Соколинська А. Сергій Жадан: Я й сьогодні ходжу і розклеюю афіші. Українська правда. Життя. 2011. 4 травня.
51. Фрэнсис У. Проблемы формирования и машинного представления большого корпуса текстов. Новое зарубежное в лингвистике. №14, 1983. с. 334.
52. Харчук Р. Б. Альтернатива як спосіб самовираження молодих українських письменників. Сучасна українська проза: Постмодерний період: Навч. Посібн. - К. : ВЦ «Академія», 2008. С. 207-209.
53. Харчук Р. Б. Періодизація постмодерного періоду в українській літературі. Неопозитивізм, неомодернізм, постмодернізм - провідні її естетичні орієнтації. Сучасна українська проза: Постмодерний період: Навч. Посібн. - К. : ВЦ «Академія», 2008. С. 19-28.
54. Харчук Р. Б. Покоління постепокси. Дивослово. 1998. № 1. С. 6-12.
55. Харчук Р. Б. Сергій Жадан - «Вічний Підліток». Сучасна українська проза: Постмодерний період: Навч. Посібн. К.: ВЦ «Академія», 2008. С. 209-216.
56. Харчук Р. Б. Українська дискусія про постмодернізм. Сучасна українська проза: Постмодерний період: Навч. посібн. К.: ВЦ «Академія», 2008. С. 5-17.
57. Хворс Л. Г. Сергій Жадан про безробіття, батьківство та суржик. Українська правда. Життя. 2008. 1 жовтня.
58. Чудовська-Кандиба І. А. Соціальні дискурси реклами: теоретичний аналіз. Віче. № 4, 2008. С. 30-32.
59. Широков В. А. Лінгвістично-інформаційні студії: праці Українського мовно-інформаційного фонду НАН України : у 5 т. / В. А. Широков, О. В. Бугаков, Н. М. Заїка, Т. О. Грязнухіна, М. О. Кригін, та ін. Т. 4: Корпусна та когнітивна лінгвістика. Київ. Український мовно-інформаційний фонд НАН України. 2018. 246 с.
60. Шуба Б. Анархія пам'яті. Есей майже з приводу. Жадан С.В. Капітал. Харків: Фоліо, 2013. С.758-762.

61. Ball C. Concordances and corpora [Електронний ресурс]. URL: <http://www.georgetown.edu/faculty/ballc/corpora/tutorial3.html> (дата звернення: 12.10.2020)
62. Mc Enery T. Corpus linguistics [Електронний ресурс] / Т. McEnery, А. Wilson. URL: <http://www.comp.lancs.ac.uk> (дата звернення: 12.10.2020)
63. Narodowy Korpus Języka Polskiego, red. A. Przepiórkowski, M. Bańko, R. L. Górski, B. Lewandowska-Tomaszczyk. Warszawa: PWN, 2012, s. XVIII + 324.

Додаток А

Електронний носій корпусу текстів Сергія Жадана

